

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XVIII

TAMUZ 5733

12 pagini, 1 leu

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

CA LICĂRUL UNEI LUMÎNĂRI...

Într-un anumit sens rugăciunea este corolarul conceptului biblic că noi am fost creați „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”, ceea ce implică, între altele, relații apropiate cu Dumnezeu. Rugăciunea are un caracter emoțional, este expresia efortului credinciosului de a ajunge la divinitate, a dorinței sale de a-și ușura sufletul în fața lui Dumnezeu. De aceea rugăciunea ia forme variate: cereri, mustrări, mărturisiri, reflecții, amintiri, mulțumiri, elogi, adorare, intervenții. Sursa tuturor este aceeași: efuziunea sufletului, care îmbină toate aceste categorii într-o relație indivizibilă Eu — Tu. Astfel, rugăciunile și elogiile se amestecă, la fel rugămintele și mulțumirile, mustrările și implorările.

S-a stabilit că în Biblie există 85 de rugăciuni, în afara a 60 de psalmi compleți și 14 psalmi parțiali. Dar această statistică liturgică depinde de definiția care se dă rugăciunii.

Caracterul atît de variat al rugăciunii biblice a dat naștere unei bogate nomenclaturi pentru rugăciuni. Unii rabini au afirmat că există zece denumiri diferite. Cea mai obișnuită este *tefila*, apoi *kara* (a striga numele Domnului), *șina* (a striga tare, cerind ajutor); *rina* (strigăt răsunător de bucurie sau minie); *daraj* (a căuta pe Dumnezeu); *ștab* (a se plinge) etc.

Cu tot caracterul ei multilateral, rugăciunea biblică rămîne o reacție spontană, profund umană. Rabini au numit-o „serviciul divin din inima omului”. Nevoile fiecăruia sînt numeroase și complexe încît, în mod inevitabil, rugăciunea reflectă diversele stări de spirit ale acestuia: teamă, speranță, dorință, aspirație etc.

Pe vremea patriarhilor simpla invocare a numelui lui Dumnezeu era suficientă. Apropierea de Dumnezeu în acel stadiu se caracteriza prin spontaneitate, sinceritate, familiaritate. Dumnezeu era aproape, dar viitorul era învăluit în mister; cel creat nu știa cum să acționeze, de aceea se adresa lui Dumnezeu fie direct, fie prin intermediul unui preot, cerîndu-i să-i dea un semn, un îndicîu cum să acționeze. Dar în situații complicate, noi nu dorim numai să cunoaștem viitorul, ci căutăm să-l și determi-

năm, cerînd ajutorul lui Dumnezeu. Astfel, Iacov s-a rugat pentru a obține bunuri materiale: „De va fi Domnul cu mine și mă va povăzî în calea în care merg, de-mi va da pîine să mîncî și haine să mă îmbrac... atunci Domnul va fi Dumnezeu meu” (Gen. 28,20). Eliazar s-a rugat pentru succesul misiunii sale; Abraham pentru salvarea Sodomei; Moșe pentru fiii lui Israel din deșert; Iehoșua a cerut ajutorul divin în ceasul înfrîngerii; Ezechia a cerut eliberarea de sub jugul lui Senacherib; iar profeții în numele fiilor lui Israel au cerut restaurarea țării (Daniel), iertarea păcatelor (Ezra), ajutor în disparerea lor (Nehemia).

Rugăciunea lui Șlomo la sfințirea templului cuprinde toate genurile de rugăciuni: adorare, mulțumire, mărturisire etc.

Inițial, a existat o legătură între sacrificii și rugăciuni, care a durat pînă la distrugerea celui de al doilea templu. Sacrificiul sugera supunerea credinciosului voinței lui Dumnezeu, în timp ce rugăciunea reprezenta adesea un fel de comentariu la jertfa oferită. De fapt, sacrificiul însuși era o formă dramatică de rugăciune, care a fost apoi înlocuită în sinagogă prin citirea din cărțile sfinte.

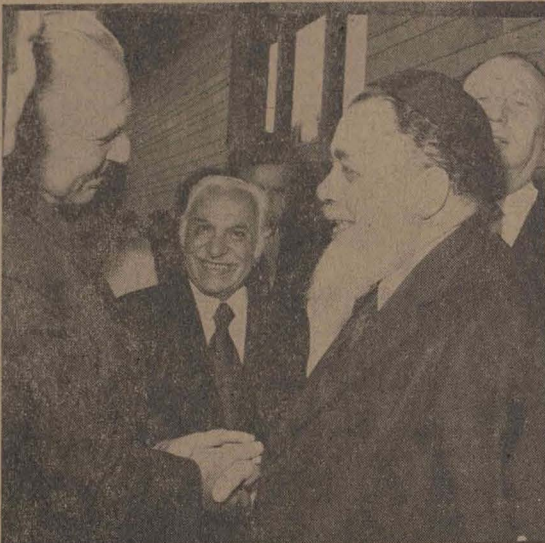
În acele vremuri îndepărtate se obișnuia ca rugăciunile să fie făcute prin intermediul unei a doua persoane — profet, preot, rege sau erou național. Prin atributele sale spirituale, această persoană dădea mai multă greutate rugăciunii, dar criteriul hotărîtor nu era meritul intermediarului, ci a celor pentru care se ruga.

Spre deosebire de sacrificii, rugăciunile puteau fi oferite oriunde, dar a existat o tendință de a se prefera un loc sfînt, de exemplu Șiloh sau Gibeon. Începînd de la un anume moment istoric templul din Ierusalim a devenit principalul sanctuar de rugăciune; cei care nu puteau fi personal acolo, se întorceau cu fața spre el în timpul rugăciunii.

Sinagoga a apărut în timpul exilului babilonean ca un loc de adunare, studiu și rugăciune. Căci accentul s-a pus pe practicarea rugăciunilor

(Continuare în pag. a IV-a)

Plecarea în străinătate a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În timpul recente vizite în Israel, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a avut o convorbire cordială cu președintele statului, prof. Efraim Katzir.

În seara zilei de 2 iulie a.c. Eminența Sa d. Șef-rabin dr. Moses Rosen a înapoiat din Israel, unde a luat parte la sesiunea comitetului executiv al Congresului Mondial Evreiesc și la lucrările comitetului de conducere al lui *Beth Ha-Jefutzot*.

În ziua de 8 iulie d. Șef-rabin și d-na dr. Rosen au părăsit țara plecînd la Geneva, unde Eminența Sa va lua parte la lucrările lui Memorial Foundation, organizație menită a stimula creația spirituală iudaică. De asemenea, va avea întrevederi cu conducerea pentru Europa a Joint-ului în legătură cu stabilirea bugetului de asistență pe anul 1974.

La plecare au venit să-i conducă d-nii: *Emil Sechter*, secretar general al F.C.E.M.; prim rabin *I. M. Marilus*; *Martin Băluș*, vicepreședintele Comunității evreilor mozaică din București, președinți de tempe și sinagogi, funcționari ai F.C.E.M.

Domniei Sale
Domnului EMIL BODNARAȘ
Vicepreședintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste Romînia

Cu adîncă emoție am citit telegrama de felicitare ce ați binevoit a-mi trimite cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la instalarea mea ca Șef rabin al cultului mozaic din Romînia. Vă mulțumesc din adîncul sufletului pentru elogiioasele aprecieri ce le dați strădaniilor mele de a sluji Patria, pacea și comunitatea ce o păstoresc. Aceste aprecieri constituie pentru mine nu numai un izvor de nespūsă satisfacție, ci și un puternic imbold pentru viitor.

Misiunea mea de conducător al comunităților evreiești mozaice într-o perioadă de adînci prefaceri în lume, în țara noastră și în destinul poporului evreu cel atît de încercat, n-a fost din cele mai ușoare. Problemele noastre, deosebite și multiple, au găsit însă, întotdeauna, o inimă caldă și un spirit înțelept în persoana Domniei Voastre. În decursul acestui sfert de veac, am simțit, întotdeauna, bunăvoința și sprijinul politicii de largă libertate religioasă a guvernului Romîniei socialiste. Deplina egalitate de drepturi cu ceilalți cetățeni, principiu consecvent al politicii naționale a acestui guvern, ne-a redat demnitatea umană care ne-a fost umilită în timpul trecutelor regimuri.

Iată pentru ce sîntem loiali și devotați patrioți și, în același timp, buni evrei. Pentru posibilitatea pe care o avem de a rămîne credincioși totodată și Patriei și creștinței noastre, vă exprim și cu această ocazie, Domniei Voastre și prin Dv. înaltei conduceri a Statului în frunte cu iubitul nostru, al tuturor, președinte al Consiliului de Stat domnul Nicolae Ceaușescu, profunda noastră recunoștință.

Dr. MOSES ROSEN
Șef rabinul cultului
mozaic

OASPEȚI DE PESTE HOTARE Delegația United Jewish Appeal

Între 5—8 iulie a.c. obștea noastră a primit vizita unei delegații a organizației United Jewish Appeal din S.U.A. Delegația, alcătuită din 28 de persoane, a cuprins redactori ai ziarelor evreiești din Chicago, Los Angeles, Boston și alte orașe americane, precum și conducătorii secției *public relations* a filialelor locale U.J.A.

Delegația a fost primită de conducerea Federației Comunităților Evreiești Mozaice, în frunte cu d. Șef-rabin dr. *Moses Rosen*, care a prezentat activitatea și realizările obștei noastre.

Au fost vizitate așezămintele Federației — templul coral și Sinagoga Mare, centrele de asistență, căminele de bătrîni, redacția revistei noastre și secția documentară a F.C.E.M.

Membrii delegației au luat parte la serviciul divin de *Kabat Șabat*, la templul coral, fiind salutați, în cadrul predicii ocazionale, de către Eminența Sa d. Șef-rabin dr. *Moses Rosen*.

După serviciul divin, delegația a luat parte la masa tradițională de *Oneg Șabat*. Oaspeții au fost plăcut impresionați de modul cum a decurs această manifestare și în mod deosebit de corul *Talmud Torrei* din București, dirijat de maestrul *Haim Schwartzman*.

În numele delegației, d. *Harold Rosen* din Chicago a exprimat mulțumiri pentru primirea făcută și satisfacția de a fi putut lua cunoștință la fața locului de viața și realizările obștei evreiești din Romînia.

Grupul Beth Shlomo Temple

În zilele de 10—12 iulie a.c. ne-a vizitat un grup de 40 de enoriași ai templului Beth Shlomo din orașul Miami — S.U.A.

Oaspeții au avut posibilitatea de a lua cunoștință de activitatea instituțiilor noas-

tre de cult, asistență și culturale, exprîmîndu-și satisfacția pentru cele văzute și admirația pentru deplina libertate religioasă din țară.

În ziua de 12 iulie crt. grupul a părăsit țara.

A apărut

LUAH
CALENDAR MOZAIC

PE ANUL 5734

(1973—1974)

Calendarul pe anul 5734 cuprinde un material bogat și variat privitor la datini și obiceiuri pe întreg anul, textul principalelor rugăciuni etc.

Alte materiale din sumar:

- Cifre și fapte din activitatea F.C.E.M.;
- Cum se oficiază cununia religioasă;
- Cum procedăm în ziua Iarhăit-ului?
- Sfaturi talmudice, vorbe de spirit rabinice etc.

Calendarul cuprinde un Glosar iudaic, în care sînt explicate noțiunile și instituțiile mozaice.

Prețul unui exemplar: 3 lei

Se poate procura de la comunitățile evreiești din țară.

Motive evreiești în creația lui Heinrich Heine

Heinrich Heine, marele poet al Germaniei după Goethe și unul dintre cei mai străluciți prozatori, s-a născut la Düsseldorf, la 13 decembrie 1797. Tatăl său era un evreu pios, mama sa, născută Elisabeth Peira van Geldern, mai puțin atașată de rădăcinile iudaice. Unchiul ei, cunoscutul călător Simon van Geldern a vizitat Tora sfântă și această călătorie a înflăcărat imaginația romantică a fiului ei.

La început, viitorul poet a învățat la o școală evreiască particulară, unde și-a însușit și puțină ebraică. Ulterior a trecut la un liceu iezuit. În felul acesta a pus capăt la o viziune fragilă, contactului cu învățătura iudaică, fapt care a dus la ocazionala dedublare din sufletul său care l-a obsedat toată viața.

După terminarea școlii, a încercat a se dedica activității comerciale, dar a eșuat în mod lamentabil. Era clar că nu era înzestrat pentru comerț, de aceea se hotărî pentru o profesie liberă, care necesita studii universitare.

În anul 1819 s-a însușit la universitatea din Bonn, unde l-a avut ca profesor pe Schlegel, marele traducător în germană al lui Shakespeare. În anul următor, studiază dreptul la Göttingen, oraș pe care a trebuit să-l părăsească din cauza unui duel, continuându-și studiile la Berlin. Aici frecvențea înalta societate evreiască și germană, unde printre numeroșii intelectuali a întâlnit pe poezii romantici Fouqué și Chamisso.

În anul 1823 îi apare primul său volum de poezii, care s-a bucurat de o primire caldă. Este ales secretar al „Societății pentru cultura și știința iudaică” unde a avut ocazia să-și îmbogățească cunoștințele cu privire la iudaism. În această perioadă începe povestirea Rabinul din Bacharab (publicată în 1840). Povestirea este îmbinată de atmosfera evreiască, cuprinzând o descriere mișcătoare a serbării de Seder. Lucrarea înfățișează tabloul zădărnici al unui pogrom cărui îi cad victimă membrii unei comunități. Răsunetul ei a fost cu atât mai mare cu cât tocmai atunci opinia publică se afla sub impresia unei acuzații de omor ritual, fabricate de răuvoitorii împotriva unei comunități din Orientul Apropiat.

Heine, aflat atunci la Paris, condamnă cu înverșunare intrigile ale căror victime nevinovate erau coreligionarii săi.

Sub impresia evenimentelor, poetul studiază lucrări de istorie evreiască, biografii de poezii, filozofii etc., înscriși în istoria poporului Biblic.

Într-o dedicație scrisă pe un exemplar al Rabinului din Bacharab, Heine își exprimă emoția față de suferințele milenare ale evreilor:

Plîngi, să se audă
Cîntecul junebrului al martirilor
care a obsedat alina vreme în tăcere
Inima mea...

Dar timpul trece și Heine trebuie să-și facă o carieră, iar în atmosfera de intoleranță în care trăia, originea sa evreiască era un handicap de netrecut. Studiase dreptul, dar spre a-și putea da doctoratul la Göttingen, trebuia să se convertească. Așa cerea regulamentul universității. Poetul se află în fața unei alternative, căci din fire detesta pe făcătorii și oportuniștii. În cele din urmă, Heinrich cedează și în anul 1825 a fost convertit la Biserica luterană din Heiligenstadt.

Această convertire îi umple toți sufletul de durere. Atitudinea față de renegați este redată în poemul său Almansor, în timp ce emo-

ția sa în fața unei credințe sincere este exprimată în Pelerinaj la Kevlaar. El a etichetat convertirea sa „tichetul de acces la cultura europeană”, declarând într-o împrejurare: Nu fac nici un secret din faptul că sînt evreu; nu m-am abținut la iudaism pentru că nu l-am părăsit niciodată”.

În anul 1827 îi apare volumul de poezii Das Buch der Lieder (Cartea cîntecelor) care l-a consacrat ca pe unul dintre cei mai mari poezii ai Germaniei. Toți atacurile sale satirice îi creează dușmani — și ca și Byron, cu care era comparat adesea — are în față perspectiva exilului. În mai 1831, urmărit de un mandat de arestare, Heine pleacă la Paris, unde avea să trăiască pînă la moarte. În capitala Franței frecvențea societatea aleasă a scriitorilor și artiștilor; îi cunoaște pe Balzac, care i-a dedicat un roman, Hugo, Vigny, Georges Sand, Théophile Gautier etc.

Ca participarea sa profesională, el a preluat cu un veac înainte iriza catalinului care avea să se abată asupra Germaniei și Europei. În cuvinte memorabile, Heine scria în Istoria religiei și filozofiei din Germania, publicată prima oară în „Revue des deux Mondes”, în 1834: „Unul din meritele religiei este să a înfrînat, într-o anumită măsură, arderea războinică, brutală a germanilor; dar un a putut să o înăbușe cu totul. Va veni un ceas cînd furia Berterkerilor fanatici, pe care poezii nordici au elocuat-o atît lî și va deschide drum; verbiș zăi de piatră se vor ridica într-o bună zi din rîmbele uitate și vor sterge praful de pe ochii lor de tăvurile care s-au scurs și Thor (zeul tunetului și al războiului) se va trezi din nou cu ciocanul său sriaș și va dărîna catedralele gotice...”

Cînd veți auzi nu troznesc nua niciodată nu a mai fost auzit în istoria omenirii, atunci și știți că tunetul german a căzut în cele din urmă...”

Cu cîteva ani înainte de moarte, Heine a publicat volumul Romancero, în care printre cele mai frumoase versuri se află și Melodiile evreice.

Heine a murit la 17 februarie 1856, fiind conștient pînă în ultima clipă. A fost înmormîntat la cimitirul din Montmartre.

Un interviu al lui Eugen Ionescu

După cum am anunțat, Premiul orașului Ierusalim a fost decernat anul acesta dramaturgului Eugen Ionescu. Sosit în Israel spre a participa la solemnitatea înmînării premiului, scriitorul a acordat un interviu presei ebraice, din care redăm cîteva fragmente.

Ultimea dată a vizitat Israelul acum șapte ani. De atunci nu surseam mari schimbări. „Dar multe lucruri — a zîmbi — au aduce celebrul dramaturg — au rămas așa cum le-am cunoscut. Am în vedere vechile principii fundamentale, așa cum le-am știut dintotdeauna... De fiecare dată cînd vizitez Israelul, am sentimentul că mă redescopăr pe mine însumi. Căci noi, creștini, și voi, evrei, stăm crengi de unia și același pom. Romanii considerau creștinii o castă evreiască. Hitler a vrut să-i extermine pe evrei. Dar el s-a nîș și pe creștini. Analizînd procesele istorice, constatăm că, în pofida oceanului de advergînță dintre cele două religii, există multe puncte comune între creștini și evrei.”

Solicitat să-și spună părerea despre diferențele esențiale și idei religioase iudaice, Eugen Ionescu a declarat: „Am avut posibilitatea să las cunoștință de ideile și lumea basidismului. Am citit scrierile lui Martin Buber și simpatia mea se îndreaptă către basidism, pentru că el predică bucuria vieții și a iubirii. El se opune acceptării de către om a destinului vitreg, se opune resentimînt, proporțional de mistica Extremului Orient. Hasidismul nu negă realitatea obiectivă a existenței. Dimpotrivă: basidismul sînt încredințat că lumea pe care a creat-o Dumnezeu este frumoasă, arădătoare. Hasidismul predică bucuria de a trăi. Hasidismul are ca scopul de a și individualității. Asemenea creștinismului, basidismul proporțional este iubirea”.

Marele dramaturg a zîmbi și-și exprime simpatia pentru de stîm și prețuire pentru evrei, admirația față de realitatea israeliană.

„TEHNOTON” — O NOUA ÎN-
TREPRINDERE

În zona industrială a Iașului a început să prindă contur primul obiectiv din platforma unităților cu profil electronic, stabilită a se realiza aici. Este vorba de întreprinderea de radio-receptoare, televiziune industrială și radio-comunicații profesionale „Tehnoton”, care urmează să intre în producție în anul viitor.

Lucrările de execuție se află într-un stadiu avansat.

MOBILA PENTRU 170 000 DE APARTAMENTE

Produsele fabricii de mobilă din cadrul Combinatului de prelucrare a lemnului de la Pitești sînt tot mai solicitate pe piața internă și externă. În cei 10 ani de existență, împliniți recent, fabrica piteșteană a contribuit la mobilarea a peste 170 000 de apartamente. De asemenea, față de anul trecut, ponderea producției la export a crescut cu 25 la sută. Răspunzînd unor cerințe ale cumpărătorilor, în combinat se fabrică azi 14 tipuri de mobilă cu multiple întrebunțări.

În funcție de cerințele cumpărătorilor externi, biblioteca „Astoria” și sufrageria „Narcisa” sînt reproiectate pentru a căpa noi utilizări. Recent s-a fabricat aici un nou tip de bibliotecă pentru Suedia. De curînd, mobila din Pitești s-a bucurat de aprecieri elogioase la o expoziție din Paris.

PROIECTUL „MUREȘ”

Recent au fost deschise încă două șantiere pentru acest an în cadrul proiectului „Mureș”. Este vorba de regularizarea și îndiguirea Mureșului pe o lungime de 10,8 km pentru apărarea împotriva inundațiilor a municipiului Deva și crearea unei acumulari în vederea alimentării cu apă a zonei industriale Coșca Mică. Pe celelalte șantiere deschise anterior se fac lucrări pentru îndiguirea și regularizarea Mureșului în zona orașului Tg. Mureș și Tirnavei Mari în vecinătatea Mediașului.

Proiectul „Mureș” cuprinde numeroase lucrări hidrotehnice menite să prevină inundarea centrelor populate, a platformelor industriale și a terenurilor agricole situate de-a lungul Mureșului, Tirnavei Mari, Tirnavei Mici, Arieșului și Ampoiului.

EXPORT IN 20 DE ȚĂRI

Întreprinderile de industrie locală din județul Dolj acordă o atenție deosebită diversificării produselor solicitate atît pe piața internă cît și la export.

Mobila produsă de unitățile industriei locale din Craiova sînt apreciate și solicitate în peste 20 de țări ale lumii. Obiectele împletite din papură și răchită sînt tot mai căutate și livrate în țări ca Anglia, Statele Unite ale Americii, Belgia, Republica Federală Germania și altele.

CINCI MARI BARAJE

În județul Vaslui sînt în construcție cinci mari baraje ce vor asigura acumularea a circa 90 milioane mc de apă necesară irigațiilor, alimentării cu apă potabilă și industrială a orașelor Vaslui, Birlad și Negrești, dezvoltării pisciculturii.

Parada biblică a lui Marc Chagall

Sub acest titlu ziarul „Le Monde” din Paris a publicat recent un articol din care reproducem pasajele mai importante.

„Poezia e în elementul ei. Mînze albe cu coame albastre plutesc ca niște pești pe lângă Tablele legii, în timp ce îngerii se odihnesc pe banca lui Avraam. În altă parte, îndrăgostiții își apleacă trupurile lor lungi din stînga, traversate de vis, pe nouri pictați în albastru, galben, verde...”

Marea paradă biblică a lui Chagall e gata pentru zina cea mare, 7 iulie, dată la care artistul, cu viteza argintului viu, împlinesc vîrsta de 87 de ani, avînd aceeași privire abstră în care plutesc visurile copilăriei și aceleai bucle, azi de zăpădă.

Dintotdeauna Chagall și-a imaginat că va rămîne veșnic copil și că zina poeziei va fi zilnic alături de el. Nu își realizează, oare, acum visurile sale cele mai tainice?

De 50 de ani Chagall trăiește în Franța. A prins rădăcini la Saint-Paul-de-Vence, ca un copac care își oferă frunzișul vîntului. În această țară pe care o iubește s-a hotărît el să-și sărbătorească comunicarea cu pămîntul și cu cerul provenșal. Și cum, dacă nu prin pictură? A vrut să păstreze tot ce avea mai bun pentru realizarea acestui proiect: cea parte a picturii sale care exprimă sentimentele religioase atît de profund ancorate în sufletul său, nu atît ca ritual religios, cît ca valori spirituale și poetice. Pentru Chagall, ca și pentru mulți alții care au folosit pictura ca un mod de exprimare a tot ce e mai elevat în viața lor, arta se plasează în mod irezistibil la nivelul spiritualității.

De fapt, pictura religioasă e dintotdeauna prezentă în opera sa, mai ales în tablourile considerate „biblice”, dar care sînt mai curînd poetice, cu condiția să-l urmărim pe pictor în ceea ce e esențial pentru el: caracterul carnal al picturii care reconstituie pentru noi, cei ce o privim, misterul vieții.

După ce, la cererea lui Vollard, prin decernul al treilea a ilustrat Biblia, deodată, în 1955, s-a înălțat în minte ideea unei picturii care să fie un mesaj spiritual.

Cînd cei din jurul său au aflat că vrea să creeze o operă mare, stăiul s-a pus la dispoziție un teren minnat pe colinele din jurul localității Nisa. Noul muzeu a fost proiectat cu o sală imensă avînd 12 latimi, 12 pereți — pe care să se poată expune 12 tablouri — întreprinși de fîzi de sticlă care late simțu de sus pînă jos, acordînd spațiu arhitectural picturilor chagalliene.

De fapt, intenția lui Chagall nu era de a contribui la realizarea unui muzeu care să-l glorifice. El îl numește „Mesaj biblic” și transere interesul asupra valorilor universale ale spiritualității în pictură; face acestia într-un spirit aproape ecumenic. Dar autoritățile de resort au hotărît să-l numească muzeu, dîndu-i titlul de „Muzeu național”.

Vorbînd despre pictura sa, Chagall spune: „Cred cu adevărat că în momentele sale cele mai înalte, pictura se împletește cu sentimentul religios”. Originalitatea lui Chagall reiese și din libertatea cu care abordează Biblia și mitologia sa poetică, făcînd ca esențial să nu fie subiectul, ci forța fantastică a acestui pictor-copil de a transfera totul pe terenul poeziei picturale. Trebuie să vezi pîlpăiala roșie a celor cinci picturi pentru Cîntarea cîntărilor, care au fost expuse la Luvru și cărora le e rezervată o sală de odihnă complet albă, pentru care Chagall a terminat două sculpturi din marmură albă, reprezentînd cele patru mame despre care vorbește Biblia: Sara, Rebecca, Lea și Rabel.

La intrarea muzeului, pentru care Giacomotti a creat cîteva bănci de odihnă, vizitatorul este întîmpinat de o tapiserie gobelin. O emoție puternică îl cuprinde în sala concertelor cu dublul vitraliu al „Creării lumii”, realizat în colaborare cu Charles Marg, custodele muzeului. Este ceva orbitor de albastru care demonstrează pe viu ce vrea să spună Chagall prin spiritualitate în culoare.

Prețindem în înălțimi săli înalte, de proporții nobile, în acest muzeu spațios, completat de o bibliotecă și de săli pentru expoziții ocazionale. Căci acest muzeu va fi și un centru de activitate culturală. Călițiile profunde care înstrăză pictura lui Chagall vor determina oarecum orientarea dezbaterilor, concertelor și expozițiilor care vor fi organizate acolo.”

Literatura evreiască de expresie franceză

Ziarul „Le Monde” a consacrat o pagină literaturii scrise de evrei, pe teme evreiești, în limba franceză. Acest fenomen — remarcă ziarul — este important nu numai pentru cei ce păstrează cu pasiune patrimoniul spiritual evreiesc ci și pentru „tara gazdă”. Căci „un popor, o literatură, o limbă ce nu ar fi capabilă să primească, să asimileze, să exprime tonalități și conținuturi altele decît cele ale propriului „conținut etnic” n-ar fi osîndite la un particularism sufocant?”

Autorul articolului introductiv, Piotr Rawicz, amintește de prima generație poetică de scriitori evrei de expresie franceză, printre care André Schwarz-Bart, Elie Wiesel, Anna Langfus. În scrierile lor revine, ca un leit motiv obsedant, amintirea ororilor războiului și jascismului, pe care le-au cunoscut în mod nemijlocit.

În ultimii ani a crescut o nouă generație, din care autorul amintește numele lui Patrick Modiano, Serge Doubrovski, Sylvie Korcaz. Raporturile acestor scriitori cu tema (și traumatizantele) holocaustului nu sînt rupte, ci modificate.

Completare la un Document

Deunăzi, Maria Banuș a publicat în Contemporanul un articol intitulat „Document”. Sensibilitatea poetice a fost adine rănită atunci când artista s-a întâlnit cu declarațiile pline de un cinism rar întâlnit pe care Klaus Altmann, alias Klaus Barbie, le-a făcut unui ziarist francez.

Comandant al Gestapo-ului din Lyon, prezicează ziarul Combat, Barbie a fost condamnat la moarte în contumacie la 25 noiembrie 1954 de către tribunalul militar din Lyon. Motivele: participare la 4342 omoruri, la trimiterea a 7391 evrei la Drancy și în camerele de gazare de la Auschwitz, la arestarea a 14311 membri ai Mișcării de rezistență franceză, urmate adeseori de torturi abominabile, printre care și șeful Rezistenței franceze, Jean Moulin. Pentru aceste „operațiuni” și încă multe altele, Himmler i-a exprimat lui Barbie recunoștința într-o scrisoare personală.

Ce spune Klaus Barbie în interviul dat? El declară cu cinism, că „cifrele n-au nici o importanță” și că „îi place tovarășia oamenilor de pe stradă, citește filozofie și cîntă la pian”.

Cinismul acestui monstru nu surprinde pe acela care știe că, încă cu mult înainte de interviul incriminat, Barbie a declarat trimișului special al ziarului spaniol Pueblo, venit să-l vadă în Bolivia, unde și-a găsit refugiu: „Am acționat în timpul războiului ca orice ofițer al unei armate aflate în luptă”.

Spre a ilustra mai bine portretul „moral” al acestui tortionar nazist, vom înfățișa următoarele fapte, pe care le deținem dintr-un dosar extrem de voluminos. Printre „acțiunile” lui Barbie se numără și arestarea a 41 copii de 3—13 ani din colonia Izien, transferați apoi la Drancy la 7 aprilie 1944 de unde nu s-au mai întors. Desigur, acești copii n-au fost trimiși în război ca „să dea o mîna de ajutor economiei celei de al III-lea Reich” ci, împreună cu alt 500 de copii, adunați tot la Drancy, au fost expediți la Auschwitz și suferiți direct în cuptoarele de ardere, fără să mai fie trecuți prin camerele de gazare.

Altă filă din dosarul acestui criminal odios conține declarația Simonei Lagrange: „Pe vremea aceea aveam 13 ani. La soserea noastră la Gestapo, în piața Bellecour, părinții mei și cu mine am fost duși într-o sală de la etajul III și acolo l-am văzut pe Barbie pentru prima oară. S-a îndreptat spre noi mîngîind o pisică mare gri și, fără să ridice glasul, a întrebat-o pe mama dacă eram singurul ei copil. Mama i-a răspuns că are încă doi băieți mai mici dar că nu știe unde sînt. În clipa aceea, Barbie, ignorîndu-l pe tata, s-a apropiat de mine și m-a întrebat amabil care e adresa frățiorilor mei. Cum i-au răspuns că n-o cunoșteam, el a pus cu multă delicatețe pisica pe masă și, cu brutalitate mi-a tras o pereche de palme, spunîndu-mi că va ști el unde să-i găsească.”

Peste alte câteva zile, interogatoriul a fost reluat. Cum și de astă dată i-am răspuns că nu știu unde se află frățiorii mei, s-a apropiat de mine, m-a luat de păr și trîgîndu-mă spre el, a început să-mi care la palme și pumni că nu mai știam ce e cu mine. Mă ducea îngrozitor, dar n-am vrut să plîng. Mi-a dat apoi drumul, dar a început să mă lovească cu picioarele apoi, silindu-mă să mă ridic, m-a dus chiar el înapoi la închisoare. I-a spus mamei că el n-ar avea inima să lase ca fiica lui să fie bătută și că, dacă va vorbi, interogatoriile vor lua sfîrșit; și apoi i-a tras câteva palme zăravene.

Am fost trimiși apoi la Drancy, iar de aici la Auschwitz, unde mama a fost arsă la 23 august 1944, iar tata împușcat la 19 ianuarie 1945, cînd a început evacuarea lagărului”.

Să sperăm că pînă la urmă acest criminal sadic își va primi pedeapsa din plin meritată.

PAUL B. MARIAN

ANUL ELIEZER BEN IEHUDA

Asociația mondială a ebraștilor (Brit Ivrit Olamit) a declarat 1973 drept Anul Eliezer ben Iehuda, pentru a marca și în acest fel împlinirea a 50 de ani de la moartea reînnoitorului limbii ebraice. Sînt prevăzute apariții lingvistice și literare, sesiuni științifice, prelegeri despre aspecte ale limbii ebraice vorbite și scrise etc.

meridione

Comunitatea din Istanbul

Istanbul, orașul așezat pe ambele maluri ale Bosforului s-a numit pînă la desființarea imperiului bizantin, în 1453, Constantinopol, în arabă Qustantinie și în ebraică Kușta.

După cucerirea lui de către otomani, pentru a-l reface și a-l popula, Mahomed al II-lea a transferat locuitorii din tot imperiul în noua capitală. Printre persoanele strămutate cu forța se aflau și grupuri de evrei din Salonic, Bulgaria, Macedonia și Albania. Ei s-au stabilit în diferite cartiere, trăind în bună vecinătate cu musulmanii și formînd comunități după locul de origină. Astfel erau comunități romaniote, formate din vechii locuitori ai Greciei și cei născuți în Bizanț, comunități askenaze și sefarde, toate subordonate unui organ suprem. În ajunul cuceririi otomane și după aceea, comunitatea era condusă de rabinul Moses Capsali. El era reprezentantul tuturor comunităților evreiești pe lângă conducerea statului, aduna impozitele și se ocupa de chestiunile interne ale comunității, care se bucura de autonomie internă. După moartea rabinului Capsali a fost ales ca succesor al acestuia rabinul Eliahu Mizrahi.

Un număr de evrei askenazi se aflau în oraș dinainte, dar majoritatea a venit mai tîrziu din Ungaria și Austria, atrași de apelul trimis de sultanul Mahomed al II-lea prin rabi Isaac Zarifati din Adrianopol (pe la mijlocul secolului al XV-lea). Apropierea Țării Sfinte și aspirațiile mesianice au determinat de asemenea pe mulți dintre aceștia să se stabilească la Istanbul și alte orașe ale imperiului otoman.

În rîndurile comunității askenaze s-au ivit erudiți de frunte care au devenit celebri printre coreligionarii lor, ca rabi Eliahu ha-Levi ha-Zaken și Solomon Tedesci.

Evreii din Spania și Portugalia — care au părăsit Peninsula iberică din pricina inchiziției — au venit la Istanbul după 1492. Printre ei se aflau rabi Ioseph ibn Lev, rabi Abraham Ierusalimi și alte personalități proeminente. Ei au înființat ieșive — devenite renumite — pe lângă cea existentă a evreilor romanioti, condusă de rabi Eliahu Mizrahi — precum și tipografia. Pe lângă priceperea în noul meșteșug al tiparului, evreii au adus din țările lor de bastină manuscrise valoroase ale unor rabini înțelepți. Astfel, prima carte tipărită în Imperiul otoman a fost o carte ebraică, în anul 1493, de către David și Samuel ibn Nahmias, exilați din Spania. Cartea se cheamă *Arba Turim* și era scrisă de eruditul Jacob ben Așer; apoi s-a publicat un comentariu al lui Rași la Pentateuh, citeva haftarot cu comentarii de David Kimhi, codul lui Maimonide, scrisorile și responsele sale ș.a. Tot atunci au sosit din Italia Gherșon Sincino și fiul său, care au tipărit în următorii 20 de ani peste 40 de cărți. S-au scos și cărți în traducere greacă, spaniolă și persană. Atunci s-a publicat la Istanbul și prima scriere laică în ebraică, romanul Amadis de Gaula, tradus din spaniolă. Cea mai importantă activitate editorială au desfășurat-o Solomon și Ioseph, fiii lui Isaac Jabez din Spania, care au publicat între altele o mare parte din Talmud.

A fost o vreme cînd comunitățile, create după locul de origină și-au menținut individualitatea lor distinctă. Fiecare își avea propria sinagogă, rabin, învățător, diferite societăți și tribunale rabinate proprii. Pe la mijlocul secolului al XVI-lea existau în Istanbul 30—40 asemenea comunități. Toate la un loc aveau un organism tutelar.

Pe la începutul anului 1837 a fost instituită funcția de haham-bașa (șef rabin), primul care a deținut-o fiind rabi Abraham ha-Levi. În anii care au urmat, sub sultanul Abdul Mejid I, s-a acordat evreilor o serie de libertăți, această perioadă numindu-se *tanzimat* (după numele legislației progresiste a sultanului). În anul 1865 a fost promulgată o lege care

reglementa funcționarea comunității evreiești. Ea era condusă de haham-bașa, un consiliu religios și unul laic, alese pe trei ani. În afară de aceasta, în fiecare cartier funcționa un rabin local, în fruntea unui comitet sinagogal, precum și o kehila, avînd menirea să înregistreze nașterile, decesele ș.a. și să informeze despre ele autoritățile de stat.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea au apărut primele ziare și publicații evreiești, în lim-

CE ESTE GHENIZA?

Gheniza este un loc de depozitare a cărților religioase și a obiectelor rituale ieșite din uz. Deoarece legea iudaică nu permite distrugerea cărților și obiectelor pe care se află scris numele lui Dumnezeu, pe lângă sinagogi exista de obicei o încăpere în care ele erau păstrate și apoi inermormintate conform unui ritual special. Astfel se explică faptul că pe lângă sinagogi foarte vechi s-au găsit cărți sau fragmente din cărți de o mare valoare.

Cuvîntul *gheniza* provine din cuvîntul persan *ghinzak*, care înseamnă tezaur și a cărui rădăcină înseamnă „a ascunde”, „a păstra”. Cu timpul substantivul *gheniza* a căpătat sensul de „un loc pentru păstrare”. În scrierile sfinte se întîlesc cuvintele *ghinzei ha melek* cu sensul de tezaurul regelui (Ester 3,9; 4,7) sau *beit gheniza* (Ezra 5,17) cu sensul de „arhivă” sau tezaur.

În literatura talmudică și midrașică însă, prin acest cuvînt se indica — așa cum am arătat — un loc de depozitare a tot felul de obiecte sacre sau cărți ieșite din uz, de pildă cărți ale saducheilor sau alte scrieri pe care înțelepții le dezaprobaru, dar care nu erau indicate să fie arse. De aici expresia *serafim ghenuzim*, „cărți care nu trebuie să circule”. În vremurile mai vechi, în timp de război sau de alte primejdii grave, pentru a-și păstra cărțile, evreii le ascundeau în peșteri sau în morminte.

Tipic în această privință este cazul surliilor descoperite în peșterile de la Qumram, pe malul Mării Moarte. Aceste surliuri au fost depuse aici în primul secol al erei actuale, cînd mari primejdii amenințau țara și poporul.

Intr-o scrisoare adresată de Hisdai ibn Șaprut regelui cazarilor, el îl informează că în timpul unei epoci de conversiune forțată se foloseau peșterile drept *gheniza* pentru ascunderea surliurilor legii și altor cărți sfinte.

În anul 1947, o serie de surliuri și de cărți au fost descoperite într-o peșteră la Ain al-Fașkah, în deșertul Iudeii și ceva mai tîrziu într-o altă peșteră din apropiere.

Asemenea *ghenize* au existat în mare număr atît în comunitățile din răsărit cît și în cele din apus. Deși de obicei conțineau numai fragmente deteriorate de cărți de folosință zilnică, ca Pentateuhul și cărțile de rugăciune, printre ele s-au descoperit și cărți rare sau importante din punct de vedere istoric. În majoritatea cazurilor, conținutul *ghenizelor* era atît de deteriorat din cauza umezelii și a mușgaiului încît nu mai putea fi folosit de către cercetători.

O excepție constituie *gheniza* sinagogii Ezra de la Fostat (vechiul Cairo). Ea a fost descoperită în anul 1753 de către cunoscutul călător Simon von Geldern (străbunicul lui Heinrich Heine) și ulterior de Jacob Saphir, în anul 1864. Aceștia nu au avut însă posibili-

tao ladino, între care *Or Israel*, editat de Leo Haim de Castro. Din 1928 publicațiile în limba ladino au început să folosească caractere latine. Astfel a fost revista *Șalom*, editată de Avram Leyon și *La Vera Luz*, editată de Eliezer Menda. *Hamenorab*, revistă trilingvă cu apariție trimestrială, (ebraică, ladino, franceză), a publicat studii importante despre istoria evreilor din Imperiul otoman. Astăzi, scriitorii evrei din Turcia își publică lucrările în limba franceză sau turcă.

În 1955 a luat ființă la Istanbul un seminar rabinic.

În prezent, comunitatea evrească din oraș numără 39 000 de membri.

tatea de a-i examina conținutul. Din cînd în cînd unele foi doar erau sustrate și vîndute vizitatorilor. Astfel, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, citeva fragmente au intrat în posesia cercetătorului Wertheimer, care le-a publicat. În anul 1896, doi turiști au adus la întoarcere în Anglia citeva fragmente ebraice, pe care le-au arătat eruditului ebraist (originar din România) Solomon Schechter. Acesta și-a dat seama că este vorba de textul original al cărții lui Ben Sira, care se pierduse și care era cunoscută numai după traducerea grecească. Plecînd el însuși la Fostat, Schechter a reușit, după multe străduințe, să obțină 100 000 pagini de tipărituri, pe care le-a dus la Cambridge. Alți cercetători și bibliofili au descoperit alte 100 000 file, pe care le-au transferat unor biblioteci vestite din întreaga lume.

Gheniza din Fostat a fost găsită în sinagoga Ezra, unde la vremea sa și-a făcut rugăciunile Maimonide, fiul său Abraham și alți mari erudiți. Ea a fost construită în anul 882.

Printre scrierile găsite tot aici, în afară de cartea lui Ben Sira, mai amintim o traducere greacă a Bibliei, vechi piyutim babiloniene și spaniole, un mare număr de documente privind istoria evreilor din Iudeea, documente privind caraiții, documente autentice prevăzute cu semnătura unor personalități importante ale acelor vremuri. Cel mai vechi document datat este *Zikron Edui*, din anul 1062 al erei seculilor, ceea ce corespunde anului 750 al erei actuale.

Au mai fost descoperite și alte *ghenize* la Kafa (Crimeea), Lublin, Tripoli și chiar la Ierusalim, dar ele nu au conținut materiale de valoare. Documentele din *ghenizele* de la Fostat și din deșertul Iudeii s-au păstrat din cauza climii uscate, în timp ce altele, din regiuni cu climă mai umedă s-au deteriorat pînă la a nu mai putea fi folosite.

(Urmare din pag. 1-4)

Un prieten scriitor mi-a semnalat volumul recent apărut al Clăudiei Millian, „Cartea mea de aduceri aminte”:

— Se află în el o impresionantă descriere a unei inmormintări la cimitirul „Filantropia”...

Îmi procur cartea, o deschid și de la primele rânduri simt căpșivă deopotrivă de conținut și tonul povestirii. E o lume întreagă în paginile ei, asupra căreia planează umbra lui Ion Minulescu. Vădura autorului Romantelor pentru mai tirziu, ea inițiază scriitorul de mare finețe, îl readuce în mijlocul nostru, ne face să trăim prin el și alături de el ferocitatea poeziei autentice.

Când se nimereste, ca în cazul de față, ca ambii soți să fie scriitori și firește ca locuința lor să fie larg deschisă pentru scriitori. Poeți și prozatori, dar și pictori, actori, muzicanti, dar cine nu a trecut bucurios pragul căminului soților Minulescu-Millian? Li regăsim retrospectiv pe toți în paginile cărții.

Între altele nume ilustre i-a fost dat lui Ruhălă să-și înscrie prezența în casa și existența familiei Minulescu. A venit Ruhălă! exclamă amfitrionul casei cu bucurie nedistimulată. Și ghicind nedumerirea cititorilor, se grăbește să adauge: „A! Ruhălă e un personaj în adevăr biblic... Când am venit în laji, Ruhălă a fost una din primele mele cunoștințe, foarte deosebită de verbele mele cunoștințe, foarte apropiată de mine... Mi-a plăcut de la început. Venise la mine în casă, aducând o fire și o culoare diferită de tot ce cunoșteam până atunci”.

Ce a adus-o pe Ruhălă în casa soților Minulescu? Firește nu complicate chestiuni de poezie. „Se apropia Paștele, își aducea aminte Clăudia Millian. Ruhălă venise să ne facă plină albă, o poame cum numai mințile lui Ruhălă știau să dozească și o cămășă aurie, ca pe o prețioasă țerță de panere înaintea Domnului”.

Din câteva trăsături, condețel sigur al scriitoarei schițează portretul fizic și moral al femeii, vorba ei care seamănă cu o litanie, despre tot ce a durat-o în viață. Avem o cunoaștere, mai bine spus o recunoaștere și noi pe Ruhălă: e una din acele femei inimoase și neobosite de la laji sau din alt țirg din trecut, care muncea din greu spre a-și crește copiii, spre a le asigura nu numai o bucată de pâine, ci și puțină de a învăța, de a deveni oameni cu adevărat vrednici de acest nume. Erau și păreau slabe, neputincioase, dar de cită țare morală aveau nevoie spre a trăi, spre a pași peste fluxul de suferință și lipsuri ce le traversa existența! E oare de mirare că în prezența unui asemenea exemplar uman, subtila scriitoare se simte nedumerită, surprinsă și că-și pune întrebarea: „Doamne, ce o fi având Ruhălă, care îi răscumpără nezarurile și o ridică demn peste dureri?”

Ruhălă însăși e cea care îi furnizează răspunsul, lămurind jaina: „...Eu am ce-mi trebuie să mă vind de nedreptățile destinului... Da, am și eu pier, încă așa a dus-o neamul meu. Tora! Am Tora — cartea legii! Ce s-ar fi făcut poporul lui Israel fără Tora? fără legământul cu Dumnezeu?”

Așa i-a vorbit într-o zi primăvara, prin 1917, Ruhălă, o femeie umilă și vrednică din țirgul leșilor, cum au fost altele — în bătrâna cetate a Moldovei și în altele alte țări, mai mari sau mai mici, din această țară. Despre ele nu știm nimic, nici chiar numele nu ni s-a păstrat în amintire, căci ele nu au avut norocul pe care l-a avut Ruhălă, de a li se încredința destinul, fie și pentru o clipă, ca cel al unei scriitoare de aleasă sensibilitate. Al unui om de condei dar și de autentică omenie, care a învățat omnia odată cu literele alfabetului. Căci în altă parte a cărții, autoarea ne redă o scenă plină de înțelesuri și frumusețe morală, la care a fost martoră pe când purta ghiozdan și fundițe. Două colege de clasă, Friedmann Bertha și Bercozici Tili, sînt jignite cu brutalitate de către o ființă obuză, pentru că nu coseau în zi de Sabat. Simțul de dreptate care trăiește în fițetare ființă omenescă, de la cea mai fragedă vîrstă, este jignit și Clăudia alege să-și dea seama sufletul la „tata-mare”, bunicul dinspre partea tatei. Și ce admirabilă lecție de etică și demnitate îi servește acest minunat bunic!

— Tu să te porți frumos cu ele, ca să uite răutatea celorlalți... Află că noi nu simțim despărțiri de ovrei. Pe noi ne leagă de ei Profeții, Decalogul și Psalmii lui David și Dumnezeu-Tatăl, care este al nostru și al lor. Nu trebuie să-i urim. Ei sînt poporul ales al lui Dumnezeu.

Fetita nu a uitat sfatul bunicii. Ne-o spune căldura și bucuria pe care o înțeală atunci cînd Ruhălă îi trece pragul, căldura pe care o simțim trăind din vîndurile scriitoare. Într-un fel, sînt acele vînduri ale ei, omagii adresate nu unei singure făpturi, ci tuturor acelor femei modeste și vrednice care au trăit cu folos, fără ca advertisementele să le frîngă nici omnia, nici demnitatea, prin țirgurile moldave de altă dată.

2. CEI 36

Cunoașteți legenda celor 36 de drepți? Ei, marii anonimi, cîntărea lumea, existența în toate generațiile, vie intrupare a binelui și iubirii... Nu numai semenii le ignorează prezența, dar ei înșiși sînt departe de a-și cunoaște forța. În imensa lor modestie, ei nici nu bănuiesc că sînt unul din principiile fundamentale ale vieții, că fără ei lumea s-ar destrăma, s-ar întoarce în haos.

Un popor care a trăit mult, a suferit mult, dar pe care suferința nu l-a înăcrat, nu i-a nimicit nici pofta de viață și nici încrederea în oameni a zămislit această legendă. În fond, ea este transfigurarea unei idei exprimate în Talmud, care cere să-și laudăm pe Dumnezeu pentru faptul că nu a dat frumusețea și talentul numai unui singur om, unui singur neam sau unei singure generații. Într-adevăr, să-și slăvim pe Creator pentru armonia creației sale! Căci fără un fond permanent de frumusețe și talent, ce searbădă, ce anostă ar fi fost lumea, viața oamenilor!

Din ferice, frumusețea e mereu prezentă în lume: ca lumina zilei, ca aurul apusului de soare, ca irena multicoloră a florilor, ca cîrpițul incîntător al păsărelelor. Tot așa și binele. El există mereu, în toate generațiile, nu numai într-un singur loc, ci răspîndit pe întreg pămîntul. În fiecare generație 36 de drepți rădăsc neștiuți prin lume, traectoria lor înscrind pe glob un alt soi de meridian și paralele — ale omeniilor, ale solidarității umane. Poate glasul scepticismului va obiecta: da, dar sînt doar 36!... Nu e prea puțin pentru a justifica optimismul?

Nu, nu e prea puțin. Căci existența lor ne dă certitudinea că binele trăiește, că el există, că e cu puțință să-l întîlnim la tot pasul, în fiecare moment. El are chipul omeniilor, e poate semenul pe lîngă care trecem grăbit, sau poate — de ce nu? — al celui pe care, în marea noastră neștiință, căutăm să-l evităm. Înțelesul adinc al legendei acesteia mi se pare a fi: că binele se află printre noi, că el își poate dezvălui prezența în fiecare clipă. Vedeți dar ce nescet izvor de încredere și curaj poate deveni o legendă!

În anii copilăriei, cu imaginația aprinsă de această poveste, doram cu ardoare să întîlnesc un lamed-wafnik, pe unul măcar din cei 36. Îl căutam cu febrilitate, îl viam, deseori noaptea, încercam să-i descifrez trăsăturile majestuoase dincolo de aparența banalitate. Căci fantezia puerilă așa mi-l zugrăvise: ca un prinț travestit în baine de cersetor, ca un urias care a împrumutat aparența unui bătrîn nevolic. Anii și viața au corectat această imagine, au actualizat legenda la seara epocii noastre.

Așa, am înțeles că unul dintre cei 36 a fost cel ce a găsit mîsarăda aceea din Amsterdam, în care și-a aflat ascunzătoare vemelele Anne Frank cu părinții ei. Puțin împorță identitatea efectivă a omului care timp de peste doi ani și-a pus și de zi în zi în primejdie spre a salva alte cîteva vieți omenești. În fapt, a fost un lamed-wafnik, unul din cei 36 drepți anonimi ai generației sale.

Cînea care a revenit din infernul inchorisitorilor fasciste povestea cum întors în celula după o lună de regim de pedeapsă, care însemna căușe, băușe și post, a găsit un mic, sărman, dar salvator pachetel cu alimente, pe care ceilalți doi deținuți îl constituiseră, renunțînd la o parte din mizerabilele lor rații. Cîie își putea să învingă spre a păstra și a pune deoparte, timp de o lună de zile, cîte o ființă din cadrul de pine! Nu am întregit de numele sau de alte amănunte despre identitatea celor doi. I-am socotit și-i socotesc în continuare dintre cei 36 drepți.

Am vorbit de cazuri extreme, de situații dramatice, cînd actul de umanitate apare amplificat parcă de circumstanțele exterioare, de momentul în care el se produce. Cu cît e bezna mai mare, cu atît mai puternică e strălucirea stelilor. Dar cerul nu e pustiu nici o clipă, astrele continuă să-și trimită neconținut către noi mesajul lor luminos. Tot așa cei drepți se află mereu printre noi, cîntărea lumea, urmele pașilor lor reprezintă un talburător mesaj de umanitate. Nici unul din ei nu are în jurul capului aureolă, sînt oameni pur și simplu și tocmai în acest fapt constă desăvîrșita lor noblețe. Meritul lor principal este că există, că-i putem întîlni în fiecare clipă la o răspîndire de drum sau într-un moment de răscrucă al vieții. E destul acest gînd ca să ne simțim reconforțați, ca șarpele desperării să nu ajungă a mușca din inima noastră...

...Nu, nu pe formidabile coloane herculane se sprijină lumea, ci pe umeri, slabi, dar totuși neclintii ai celor drepți. În fiecare lor și în fiecare timp ei sînt cei ce asigură armonia universală, salvagărdarea spiritului uman. Acesta mi se pare a fi înțelesul legendei celor 36.

VICTOR RUSU

TIMIȘOARA

Oneg Sabat. — În sala restaurantului ritual a avut loc recent un Oneg Sabat pentru cursanții de la Talmud Tora. A luat parte conducerea Comunității, în frunte cu d. prim-rabin dr. Ernest Neumann și dr. Paul Friedlander, președinte.

Corul dirijat de d. Clăudiu Negulescu a intonat cîntece tradiționale.

Ceremonie pioasă. — Numeroși enoriași au luat parte la ceremonia inaugurării pietre-trei funerare a regretatului prim-rabin dr. Maximilian Drechsler, care timp de 60 de ani a fost rabin al templului din cartierul Cetate și al fostului președinte al comunității timișorene, Bruno Brauch.

Au rostit cuvîntări de evocare a personalității celor doi eminenți fruntași ai obștei d-nii: prim-rabin dr. Ernest Neumann, dr. Paul Friedlander, H. Rubinger, dr. V. Balazs și Jakobovits — Arad.

Bar Mitzva la Tg. Neamț: maestrul și învățăcelul.

TG. NEAMȚ

În sinagoga din localitate a fost celebrat Bar-Mitzva (majoratul religios) lui Tanea Zigu, cursant la Talmud Tora. Pregătirea sa religioasă a fost făcută de d. M. Frid din Piatra Neamț.

BUCUREȘTI

O plăcută aniversare. — Enoriașii sinagogii „Aizic Ilie” de pe strada Vinători l-au sărbătorit pe d. Samuel Tailer, președintele acestui sfînt lăcaș, cu prilejul împlinirii vîrstei de 80 de ani. În decurs de aproape două decenii, de cînd se află în fruntea comitetului, sărbătoritul și-a cîștigat prețuirea și dragostea enoriașilor. Bun gospodar, d-sa îndeplinește totodată și funcții de deservit de cult.

Dînd curs simțămîntelor călduroase ce-i poartă, enoriașii i-au adresat veneratului sărbătorit tradiționala urare *Ad mea ve evrim*.

DECESE

În perioada 26 iunie—10 iulie 1973, în cimitirile Comunității evreilor din București au fost înbumate următoarele persoane decedate:

Frenescu Henrieta (80 ani), str. Argentină 20; Belkin Bene (82), Mintuleasa 3; Feldman Sosie (71), Romulus 75; Levi Lupu Marcel (70), Calea Vitian 87; Schain Adolf (65), Bădeni 2; Beneș Janett (60), Desișului 18; Scherberger Erica (60), Gh. Panu 5; Slavian Reghina (89), Știrbei Vodă 16; Segal Peppi (70), I. L. Caragiale 19; Schwartz Ruhla (72), Colței 46; Liblich Cecilia (95), Cazarmii 72; Răducanu Ilie (65), Donici 30; Segal Moscu Aton (79), Căleț 31; Ciuraru Moscu (72), Cantemir 16; Chișinevchi Carolina (71), Bd. Bălcescu 32.

Cu nespusă durere soțul, fiica, ginerele și nepotul aduc la cunoștință că la data de 27 iunie 1973 s-a stins din viață

JANETTA BENEȘ

Memoria ei va rămîne veșnic în sufletele noastre

Familia îndurerată

în cadrul obștei, ceea ce nu înseamnă deloc că rugăciunile individuale au fost desființate.

În ce privește timpul destinat rugăciunii, iudaismul a stat și stă pe poziția că inima și nu ora dictează momentul rugăciunii. Dumnezeu poate fi implorat orînd, ziua și noaptea. Nevoia de regularitate a adus însă o sincronizare a momentului rugăciunii. Așa s-a instaurat obiceiul de a face trei rugăciuni pe zi.

În legătură cu rugăciunea, Biblia nu prevede nici o gestulație specială. Totuși, practica religioasă a instaurat unele atitudini destinate să dea mai multă solemnitate conținutului rugăciunii, cum ar fi poziția în picioare, prosternarea, plecarea capului etc. Unele rugăciuni sînt însoțite de post, dar criteriul ultim rămîne profunzimea și pioșenia rugăciunii.

După cum am arătat, inițial rugăciunea a fost spontană și personală, dar nevoia de a organiza viața religioasă a dat naștere unor forme liturgice fixe și unor exprimări muzicale. Formule de rugăciuni se întîlesc și în Pentateuch, dar Psalmii ne prezintă o evoluție a serviciului liturgic incluzînd folosirea muzicii corale și instrumentale. În Cartea Numeri întîlim pentru prima oară expresia „Amen”.

Un adevăr biblic acceptat este că rugăciunile sînt primite. Dar tot Biblia arată că *nu toate* rugăciunile sînt îndeplinite. O rugăciune ipocrită este ceva odios, ea nu va fi luată în seamă de Cel atotputernic. Acesta este elementul nou pe care îl aduce monoteismul. Într-adevăr, păgînii credeau că zeitățile pot fi conștințate să îndeplinească ruga; elementul moral era deci absent. Credința iudaică plasează chestiunea în domeniul eticii. O altă idee novatoare introdusă de iudaism este aceea că sub efectul rugăciunii — dacă e sinceră și izvorîtă din inimă — credinciosul însuși se schimbă. Avraam singur a ajuns la credința în Dumnezeu unic; Moșe a devenit eliberatorul coregionarilor săi, leșiahu s-a transformat în profet.

Rugăciunea și profeția sînt strîns legate între ele, rugăciunea creînd terenul spiritual în care a prios rădăcini sămînța profeției. Cîteodată, Dumnezeu glăsuiește credinciosului chiar mai înainte de a fi interpretat, cîci nu numai el îl caută pe Dumnezeu, ci și Dumnezeu îl caută pe el, relația Eu — Tu avînd un caracter de reciprocitate.

În general, Biblia conține rugăciunea ca o punte spirituală între credincios și Dumnezeu. Este instrumentul regenerării și salvării lui. Ea înlătură teama și cere, în formularea cea mai aleasă, binecuvîntarea divină. Îmbriacînd un limbaj simplu și de o mare frumusețe este inspirată din dragoste religioasă și dă credinciosului un sentiment înălțător de intimitate cu Dumnezeu.

Erudii noștri din perioada rabinică, căutînd sensul versetului din Deuteronomul (11,13): „De îl veți sluji pe Domnul din toată inima și din tot sufletul vostru”, au ajuns la concluzia că „sluji” înseamnă „a te ruga”. Obligația de a recita rugăciuni, deși se bazează pe versete biblice, este considerată că a fost stabilită în perioada rabinică și nu în cea biblică (Ber. 21a). Rugăciunile trebuiau spuse de trei ori pe zi, dimineața, la prînz și seara, în afara rugăciunilor publice speciale în caz de secetă, de inundații, molimii etc.

Pe scara valorilor rugăciunea ocupă un loc înalt (Ber. 65). Caracteristic în această privință este aserțiunea talmudică ce susține că Dumnezeu însuși se roagă. Se roagă ca îndurarea sa să primeze asupra judecării (Ber. 7a). Totuși, studiul Torei ocupă un loc mai înalt decît rugăciunea.

Rugăciunea trebuie recitată într-o stare de concentrare adecuată. Rabi Simeon ben Natanael spunea: „...cînd te rogi nu folosi o formă neschimbată”. Rabi Eliezer, întregat de învățăcelii săi cum să trăiască ca să poată să beneficieze de lumea viitoare, a răspuns: „Cînd vă rugați, să nu uitați în fața cui stați” (Ber. 28b). În repetate rânduri înțelepții noștri atrag atenția că cel ce se roagă nu trebuie să se gîndească numai la sine, ci și la semenii săi. De aceea majoritatea rugăciunilor noastre sînt la plural: „Dă-ne” și nu „dă-mi”. Tot ei ne învăță că cel ce crede nu trebuie niciodată să dispere, ci să continue a se ruga lui Dumnezeu, chiar dacă sabia afirmă asupra capului său” (Ber. 10a). Rugăciunile de mulțumire, mai ales binecuvîntările (*beraha*) erau foarte apreciate de rabini ca și laudele aduse Celui de sus pentru opera sa minunată și ființele extraordinare pe care le-a creat.

Hasidimii consideră rugăciunea drept cea mai importantă activitate a credinciosului. Rabi Smeer Zalman din Liady, întemeietorul curentului hasidic Habad a spus că: „deși formule rugăciunilor și obligația de a te ruga de trei ori pe zi au fost stabilite în perioada rabinică, ideea de rugăciune este fundamental întregii Tore. Prin rugăciune credinciosul îl cunoaște pe Dumnezeu, recunoaște mărirea Sa cu seninătate și înțelegere. Credinciosul trebuie să se gîndească la aceasta pînă ce partea rațională a spiritului său este cuprinsă de dragoste pentru El, găsindu-se drumul spre El și Tora Sa și dozește să se supună poruncilor Sale!”.

Rugăciunea este chintesența credinței, ea afirmă iar și iar atașamentul nostru față de Tora. Sau, cum se exprimă alt de frumos Zoharul, sufletul credinciosului descinde din Tora așa cum licărul lumînării este o părticică de foc.

Portrete de evrei în pictura românească

N. GRIGORESCU: Rabin

sud-estului Europei, sau, așa cum se mai spune, la porțile Orientului, a început să strinească interesul cercurilor artistice din Occident. Mărturie stă și succesul provocat de tabloul lui Grigorescu *Evreul cu gîscă*, prezentat în 1880 la Paris, în sala din Boulevard des Italiens, sub titlul *Juif réclmant l'indigénat*, apreciat elogios de presa de specialitate și de publicul din capitala Franței. În afară de valoarea artistică deosebită, datorită măiestriei picturale, fapt ce i-a adus lui Grigorescu — tânărul de la Dunăre, cum fusese poreclit — faima de „mare interpret al evreului pe linia strălucit trasată de Rembrandt”, tabloul prezintă și o valoare socială evidentă prin demascarea unor triste stări ale societății din acea vreme.

După succesul raportat cu tabloul prezentat la Paris, Grigorescu repetă același succes și la București unde expune, în 1885, în fostele case Strat din Calea Victoriei, sediul Intim Clubului, o selecție de 47 de picturi, dintre care lucrarea *Un evreu* a stîrnit interesul criticilor și al amatorilor de artă. Grigorescu, fiu de țărani, cunoștea bine lumea din care provenea și pe care a zugrăvit-o cu veridicitate în multiple sale aspecte. Dar viața evreului, pictorul a cunoscut-o mai adînc cînd, în 1874, se stabilește la Bacău, în casa lui Josef Grünberg, originar din Moinești, de profesie dascăl, tatăl viitorului pictor Nicolae Vermont, în vîrstă pe atunci de opt ani. Despre legăturile de prietenie dintre acești doi s-a scris mult, cit și despre influența hotărîtoare pe care maestrul a avut-o asupra învățacului său Vermont, căruia îi pusese primul cărbunele de desen în mînă.

Dar, despre o adevărată comuniune artistică se poate vorbi atunci cînd ne referim la legăturile dintre Vermont și un alt continuator al artei lui Grigorescu, pictorul Ștefan Luchian. Este de ajuns să amintim de faptul că acești doi artiști, Luchian și Vermont, au fost în permanență alături, începînd cu anii de studii în țară și apoi în străinătate, expunînd de-a lungul vieții lor deseori împreună, prietenie care a culminat cu manifestul expoziției „Artiștilor independenți”, redactat în comun, prin care militau pentru „o artă sinceră și liberă”.

Luchian a dus mai departe, ridicînd cu o trîmbiță opera începută de maestrul său, prîvind tipologiile evreiești, și dacă a rămas și el oarecum pe linia generalizării, calitativ se

Octav BĂNCILĂ: Rugăciune

remarcă față de predecesor printr-un anumit dramatism mai adecvat subiectului ales, acela al înfățișării unor bătrîni, apăsați de amare griji și nevoi. Insași modul în care s-a apropiat Luchian de modelele sale era nou. Se povestește că artistul, fiind bolnav, a plecat la Moinești, în vara lui 1909, în urma indicațiilor medicilor, care i-au recomandat acea regiune de dealuri ca fiind propice vindecării sale. Un prieten, rameul Moser, l-a ajutat, ducîndu-l la Moinești cu automobilul său, mijloc de transport senzațional pentru începutul de secol. La Moinești, pictorul a încercat să se apropie de acei oameni care îi aminteau de chipurile înfîlțite în anii copilăriei în Ștefănești natali — tipuri interesante, dar pe care îi putea cu greu convinge să-i pozeze. Pe un bătrîn, vecinul său, l-a ademenit punîndu-i la gramofon plăci imprimate cu vocile unor cantori vechi din Lemberg, Cracovia și Viena. Astfel, s-a născut printre altele și tabloul *Habanul din Moinești*, aflat acum în patrimoniul Muzeului de artă din Iași și expus anul acesta în retrospectivile lui Luchian organizate în Berlinul democrat și la Viena. Portretul prezintă un bătrîn citînd, îngîndurat, cu pleoapele grele, lăsate, cu fruntea brăzdată de ani.

Se poate spune că acest portret a marcat, odată cu începutul de secol și perioada, desul de îndelungată — pînă în anul celui de-al doilea război mondial — a unei mode: reprezentarea unor evrei bătrîni rugîndu-se. Au apărut în primul rînd comanditarii, cei care își puteau permite să plătească un portret și o dată cu aceasta, o serie de artiști mai mult sau mai puțin inspirați, care pictau în serie bătrîni cu *talesuri* și cărți grele de rugăciune în față.

Din pleiada de pictori s-a remarcat Octav Băncilă, un demn continuator al artei lui Luchian. *Pictorul răscoalii țărănești de la 1907* și-a consacrat o bună parte din activitatea sa transpunerii pe pînă a numeroase scene din viața ulitei evreiești pe care o cunoștea din copilărie. A locuit la Iași, în casa din strada Sărăriei, unde își avea sediul redacția revistei *Contemporanul*, condusă de Dobrogeanu Gherea. Pictorul era fratele mai mic al Sofiei Nădejde care l-a crescut și educat. Locuința lor se afla în vecinătatea unuia dintre cele mai sărace cartiere ale Iașului, Tîrgu Cucului, pe unde pictorul avea drum zilnic. Cartierul a fost descris cu minuție și compasiune de poetul Dimitrie Anghel în volumul *Fantome* care scrie printre altele: „...bătrîni cu laibere lungi, cu ciorapi albi, cu căciuli mari îmblănite, pe sub care se înclîntănesc în suruburi perciunii... Braț la braț, apoi cite două, cite trei, se plimbă încocoare și încolo fete găite, cu breton pe frunte... De la un timp, bătrînele au reîntărit în casă, idilele s-au amînat pe a doua zi sau cine știe cînd, obloanele s-au închis și în noaptea care s-a lăsat peste tot, sergentul singur mai străjuie, dînd signale prelungi din vreme în vreme. Și cînd nu-i încă nici un semn de ziuă afară și dorm cei ocrotiți de soartă, ici-colo, cite un cîrpați bătrîn și chinuit, cu ochelarii pe nas, bate cuie de lemn într-o talpă veche sau trage ața cu amîndouă mîinile, în vreme ce ai lui, în pernele mari, dorm îngheștii unul peste altul, în cuprinsul aceleiași încăperi mohorîte și fără aer.”

Octav Băncilă a zugrăvit astfel de scene încă din vremea studenției sale, la München. La îndemnul unor oameni de cultură, a continuat și și-a lărgit aria tematică. Într-un interviu dat lui C. Săteanu în 1933, în *Adevărul*, pictorul pomeneste de prietenia sa cu poetul socialist A. Steuerman-Rodion, încă din anii de liceu, fapt ce a avut o hotărîtoare influență asupra activității sale de mai tîrziu. De altfel, A. Rodion a publicat printre primii, în 1899, un articol elogios în ziarul *Lumea* despre Octav Băncilă, fapt încurajator pentru artistul aflat la începutul carierei sale. Cu doi ani mai înainte, în 1897, poetul A. Toma scrisese în ziarul *Epos* o cronică consacrată unui tablou de Băncilă, tablou văzut la București, expus într-o vitrină.

Perioada de vîrf a creației lui Băncilă, în care a abordat scene din existența evreilor, se înscrie între anii 1900 și 1915. Începutul l-a constituit expoziția organizată în 1900 în sala de recuzite a Teatrului Național din Iași, unde a expus, împreună cu alte 100 de picturi cu diverse teme, în special din viața tîrînimii și lucrările *O afacere bună* și *Emigrantul*. M. Kinsieff a publicat în revista *Răzărîtul* din Iași un ciclu de articole comentînd pinzele. Nu știm dacă Băncilă a cunoscut scrierile lui Șalom Alehem, dar, așa cum este prezentat personajul din tabloul *O afacere bună*, este greu să nu te ducă gîndul, prîvindu-i chipul „optimist”, la peripejiile sărmanului Menahem Mendel din *Romanul unui om de afaceri*.

În *Emigrantul*, transpus de pictor, datorită succesului, în cîteva variante, este redat momentul tragic al despărțirii pentru totdeauna dintre un bătrîn și fiul său.

A urmat apoi seria unor pinze, printre care unele aflate la loc de cinste în marile muzee din țară, ca *Peticarul*, *Croitor bătrîn*, *Aparul* (un bătrîn care cară apă pe la casele oamenilor), *Ceaiul*, *Cizmarul*, *Kol Nidre* și multe altele.

Un loc aparte ni se pare a avea tabloul *Spre școală* (1914—1916) pictat cu umor: un bătrîn evreu, slab și deșirat trage după sine, pe străzile mizere ale tîrgului, un copilăndru de o șchioapă care plînge, împotriva-ndu-se cu voioșie dorinței bunicii de a-l duce la școală.

Pentru a întregi sumarul portret al acestui artist, care a fost Băncilă, merită a fi pomenite cuvintele lui M. Gh. Bujor din ziarul *România Muncitoare*: „Octav Băncilă zugrăvește cu aceeași dragoste... pe țărani cu toate durerile lui, pe muncitorul fabricii, pe evreul necăjit, nedreptățit și prîbeag, pe toți cei care suferă și gem sub orînduirea actuală de lucruri...”

Cu Băncilă s-a încheiat un strălucit capitol în arta românească, pictorul lăsînd posterității imagini care vor aminti de multe aspecte din existența zbuciumată a evreilor. „Să salutăm în Octav Băncilă — scrie Gala Galaction în *Flacăra*, în 1914 — pe artistul îndrăgostit de cei mulți, de cei buni, de cei mai nedreptățiți dintre noi”.

Alți creatori ca Aurel Băeșu în pictură și cu deosebire Jean Al. Steriadi în grafică, se remarcă prin rafinament și sensibilitate, găsiți noi mijloace de expresie, mai adecvate temei evreiești, ca litografia, prin care trecerile de la grul cel mai subtil la negrul profund sînt măiestrit transpuse, așa precum Aurel Mărculescu, mai tîrziu, a știut în trăsăturile sintetice, lapidare ale xilografurii să privească ulița evreiască pe dinăuntru ei.

Cele cîteva portrete compoziționale de evrei, lăsate de Steriadi, care s-a apropiat cu afecțiune de modelele sale, sînt un exemplu de umanism în artă și dragoste pentru cei oprîmași.

Și, trecînd peste ani, iată-i puși alături pe evreul cu gîscă într-o mină și cererea de înțetănire în alba, cu cusma de blană și caf-tanul zdrențuit, așa cum l-a văzut Grigorescu, pe evreul de acum trei generații și pe colecționarul de artă Moise Weinberg, contemporanul nostru, într-o atitudine degajată, plină de siguranță și cu pipa în colțul gurii, așa cum l-a surprins Alexandru Ciucurencu într-unul din portretele care fac faima picturii românești, una din creațiile de vîrf ale artistului, portret care figurează în mai toate expozițiile organizate de țara noastră peste botare.

Prîvind retrospectiv opera celor care s-au preocupat și de redarea chipului de evreu, putem urmări totodată nu numai emanciparea fizionomică a acestuia dar și evoluția picturii înseși, trecerea de la generalizare la individualizare pe plan artistic superior, trecerea de la reprezentarea individului care întruște trăsăturile specifice ale grupului din care face parte, la redarea cu mijloace de expresie moderne ale psihologilor.

EUGEN O. IACOB

Concursul de desene al revistei „Tribuna României”

FELIX LEVI, (10 ani) Haifa: Întîlnire

Copii din zeci de țări ale lumii au luat parte la concursul de desene organizat de revista „Tribuna României”. Un juriu format din personalități artistice și literare a selecționat cele mai valoroase lucrări, acordînd autorilor premii și mențiuni speciale.

La concurs au luat parte și numeroși copii din Israel. Unii dintre ei, Felix Levv, se află printre cei trei laureați ai Marelui premiu al juriului, constînd dintr-o vacanță de 3 săptămîni în România.

Reproducem desenul respectiv.

Un Ulysse evreu

de I. Peltz

În anul 1856 a apărut, la Paris, în depozitul librăriei Michel Levy frères, o carte deosebită. Ea aparținea lui Israel-Joseph Beniamin II, „voiajor și autor” — cum precizează el, „locuind în Fălțiceni (Moldova)” și se intitulează: „Cinq années de voyage en Orient” (1845—1851), „Cinci ani de călătorie în Orient”. E vorba, deci, de un călător care, după aproape zece secole l-a urmat în peregrinările sale pe primul Beniamin (de Tudela).

Cartea a fost tipărită datorită sprijinului acordat de unele personalități din Franța, Elveția, Germania, Alger. S-au donat autorului sumele necesare apariției cărții. Pe lista celor care au contribuit cu aceste donații găsim pe: marele rabin A. M. Weil din Alger; H. C. Hoskier, consul al Prusiei; A. Rubiana, „interpret al armatei”; Nathan Levy, director al școlii israelito-franceze din Bonn; L. Cahen, mare rabin din Oran; A. Benichou, fost președinte al Consistoriului israelit din aceeași localitate; Meyner, președinte de tribunal; E. de Mérenard, procuror imperial; Sgilevici, vice-consul al Austriei; J. Rey, vice-consul al Spaniei; Ep. Léoni, consul al Belgiei și al Prusiei; I. J. Altaras, fost președinte al Consistoriului israelit din Marsilia.

Lista e foarte lungă: negustori, bancheri, liber-profesioniști, evrei și neevrei au contribuit la publicarea acestor cărți, cum precizează autorul. Lucrarea e dedicată „J-lui A. J. Altaras, tatăl, din Marsilia și d-lui Albert Cohn, președintele comitetului consistorial din Paris”.

În prefață, Beniamin II indică motivele care l-au făcut s-o publice: el a observat și a adus la cunoștința cititorilor „multe fapte necunoscute până în ziua de azi”, din regiuni întregi unde călători europeni n-au pătruns niciodată.

Cartea e scrisă într-o franțuzească impecabilă. Și-acum să vedem pe unde a peregrinat acest alt Ulysse.

La 5 ianuarie 1845, din Fălțiceni sâi natali a pornit în lume. După ce a trecut prin principalele orașe ale Austriei și prin provinciile

Turciei europene, s-a imbarcat la Constantinopol pentru a ajunge la Surina. De aici a plecat la Sachiz, unde se afla mormântul rabinului Iacob Bal Haturim, autorul unui celebru studiu de comentarii a Talmudului. Atât evreii cât și turcii din împrejurimi vin, la diferite epoci, în pelerinaj la mormântul marelui învățat.

La Rhodos, stabiliți în cartierul turcesc, locuiesc mai multe familii. De aici, după o lungă călătorie pe apă, a ajuns la Iaffa, după care și-a continuat drumul spre Ierusalim.

Ajunșind la Ierusalim, călătorul e adânc mișcat și are cuvinte înaripate cu care dă expresie simțămintelor sale: „E în fața mea, această vestită cetate, al cărei nume umple universul și care în visurile tinereții mele petrecute în studiul sfințitelor scrieri mi se înfățișa totdeauna înconjurată de o aureolă de glorie. Oraș de-a pururea iubit de Cel Etern”.

Autorul, în continuare, se ocupă de cele șase porți ale orașului, de vestigiile minunate, eroicele cetăți. Și, ca o justificare a strădaniilor sale de cercetător, citează cuvintele savantului M. Munk: „Nu există o singură piatră în Ierusalim care să nu merite a fi cunoscută și descrisă”.

Descrierea templului e făcută în chip minuțios, cu competența unui autentic arhitect, dublat de un cunoscător al Bibliei. Cu o sută de ani și mai bine înainte (1845—1851) el a făcut exact ceea ce fac azi stauții arheologi: verifică datele care le stau la îndemână prin textele Vechiului Testament.

Pe urmele lui Beniamin de Tudela, călătorul nostru identifică locul pe care se afla, pe muntele Sion, o biserică și, potrivit legendei, undeva, sub pământ unde nu se putea ajunge, s-ar afla mormintele regiilor Iudeii. Iosephus Flavius afirmă că regele Solomon ar fi depozitat acolo multe averi.

Ni se reamintește faptul că Jehuda Halevy intrând, la vârsta de 50 de ani, în Ierusalim, a fost arit de copleșit de emoție, încât s-a trântit la pământ și a sărutat pietrele de pe sol.

În continuare, ni se înfățișează variate aspecte ale orașului Hebron. Între altele ni se reamintește că în jurul orașului au fost numeroase vii, potrivit arărilor din Biblie.

La Sicheim, Beniamin II vizitează mormântul lui Iosif și al fiilor săi, mormintele conducătorilor celor douăsprezece triburi, mormântul talmudistului Simon și al fiului său Eliazar precum și alte urme din mult-frământata istorie a poporului evreu.

Interesantă e și redarea ceremoniilor comemorative practicate atunci când locurile sfinte au fost vizitate de autor.

În ce privește situația evreilor din Palestina acelor ani (1845—1851), autorul o rezumă astfel: „mizerie profundă, opresiune continuă”.

Evreii n-au nici o garanție legală a existenței lor civile, pașalele fac ce vor, percep impozite grele, proprietatea lor nu e sigură. Ei nu cutesc să se plângă autorităților de teama turcilor care se răzună crunt pe victime.

Ajunșind la Damasc, autorul constată existența în cetate a citorva sute de evrei și a mai multor sinagogi. Ni se relatează apoi, despre un vechi edificiu numit Medras Gakshi. Legenda susține că acest nume aparține servitorului profetului Eliahu (vezi Regii, II, 8, 3—5). Când Beniamin II a vizitat edificiul, a constatat existența bolnavilor de lepră, izolați acolo. Tradiția pretinde că leproșii, în această ambianță, își găsesc vindecarea. Acest spital,

cu o vechime seculară, era întreținut de particulari, evrei și mahomedani.

La Antakia a găsit vreo 1 500 de familii evreiești. Datorită consilierilor care reprezintă țările europene, ei, constată autorul, se bucură de „une grande liberté” (multă libertate). Rabini și-au însușit o cultură frumoasă, spre deosebire de populația evreiască, superstițioasă. Mulți săraci, dar care sînt ajutați în mod deosebit.

Călătorul pornește mai departe, călare, spre Mossul, unde ajunge după două zile și jumătate de mers.

Nu rămîne mult aici și se pregătește de plecare spre Kurdistan. Corcligionarii din partea locului se opun acestei călătorii, arătîndu-le călătorului că e legat și asemenea aventură. El, însă, nu dă ascultare sfaturilor primite și fuge de acolo, în ascuns, întovărășit doar de un om de munte, kurd.

Pe parcurs a trebuit să recunoască faptul că evreii au avut dreptate: a fost un drum cumplit. Mai întâi căldura ucașă care l-a obligat să dispenseze de o parte a vestimentelor sale. Dar curînd, tovarășul său de drum l-a povățuit să se îmbrace bine și să se triftească la pământ. Au înfruntat simunul, un uragan, preținde autorul, care arde tot ce lîntleşte în cale.

După trei zile ajunge la Ekron, unde dă de o sută de familii evreiești. E demă de notat că sinagoga de o mare vechime, se află în plin cîmp. Evreii se ocupă cu grădinarul, cu viticultura și cu alte îndeletniciri țărănești.

Străbătînd o regiune pustie în care n-au călcat călători europeni, Beniamin și tovarășul său de drum, în permanență grijiți să nu-și atace bandiții care mîșunau pe acele meleaguri, ajung în fine la Birzani. Cu durere, constată autorul, că populația evreiască din această localitate era foarte încultă. Oamenii nu știu nici să-și facă rugăciunile.

Contactul cu populația nomadă a kurzilor e impresionant. Oamenii s-au bucurat, copilărește, de prezența acestui străin de a cărei țară habar n-aveau. L-au ospătat, înconjurîndu-l de tot felul de atenții.

După ce străbate deșertul Azarului, se oprește la mormîntul lui Ezra, constată, la Bassora, existența celui „rău al țării”: lepra, și apoi, după douăzeci de zile de călătorie pe apă, debarcă la Bombay.

În India se interesează de toate aspectele vieții: religioase, economice, culturale. Multe referiri le coroborează cu datele biblice.

La Cochîn înregistrează existența a 2000 evrei negri. Aceștia sînt foarte religioși și destul de instruiți. Autorul face un fel de istorie a acestora. Susține că printre cei sosiți aici să facă avere au fost și mulți aventurieri, toți tineri și celibatari, veniți din Bagdad, din Bassora, din Yemen și din alte regiuni ale Asiei. Ei și-au cumpărat neveste negrese, s-au căsătorit cu ele, după ce le-au convins să treacă la religia mozaică.

Călătorul nostru continuă să străbată ținuturi din cele mai depărtate: Mesopotamia, Babilonia, Kurdistanul. În Persia constată existența unor „regiuni a căror fertilitate e prodigioasă”. Viața e ieftină, alimentele sînt în abundență și prețul lor convenabil. Și industria e înfloritoare. Ea fabrică minunate covoare, admirabile șaluri, fesături de tot felul pe care le admiră toată lumea.

Nicieri, spune autorul, n-a văzut atîtea perle ca în Persia. Superstițiile sînt de asemenea în mare cinste. Un exemplu: dacă se îmbolnăvește cineva, medicul îi administrează niscai droguri, dar „terapie” e alta. Se închid ermetic în șapte farfurii șapte feluri de mîncare. Acestea se închid la rîndul lor într-o cameră în care nu intră nimeni pînă a doua zi dimineață. Apoi se deschide camera și se controlează farfuriile: dacă dintr-una lipsește ceva, înseamnă că diavolul s-a lăcomit la mîncare iar bolnavul e salvat. Dacă, dimpotrivă, farfuriile sînt intacte, bolnavul e condamnat.

Beniamin a încercat să combată superstițiile de acest fel, dar s-a izbit de intransigența oamenilor.

Cartea e interesantă din mulți puncte de vedere. Și e scrisă cu un talent care nu se vede în care toate descrie...

Evocări

Alfred Margul Sperber

de CAMIL BALTAZAR

Scriu aste slove de evocare dintr-un sentiment dublu de rîvnă și recunoștință: rîvnă de a aduce viu printre vocabile — cel mai nimerit ar fi în strofe calde, cantabile — personalitatea unui rapsod cum rar mi-a fost dat să înflinesc. Recunoștință că-mi fu hărăzit a mă bucura de vatra arzătoare a prieteniei acestui inegalabil cultivator al prietșugului. Bucuria nespăsu de a fi avut prilejul să-l aud citind poeme, pledînd pentru o literatură de supremă exigență și pusă exclusiv în slujba omului. Dar mai cu seamă grațitudine pentru că Sperber te cucerea prin gingășia, umanitatea și blîndețea conduitei sale.

Rămăsese, în ciuda anilor ce-i împodobiseră cu fire de nea bogatul păr și a nenumăratelor încercări prin cîte trecuse, temperamental un nelecuit și ireductibil copilandru. Țin minte entuziasmul care ardea în ochii lui cînd cerca să argumenteze de ce idișul, pe care-l cunoștea la perfecție, e o limbă vie, pe nedrept urgisită de unii; elanul cu care pleda pentru valorificarea prin răspîndirea cît mai largă și eficientă a poeziei populare; uitarea de sine pe care o citea în privirea-i duioasă, forța de sacrificiu de care era în stare, și mai ales capacitatea dăruirii totale în tot ce săvîrșea.

L-am cunoscut în intimitate pe cînd locuia într-o veche și impunătoare casă dintr-un oraș bucovinean. Fără a avea cenanu, se adunau în acea casă încăpătoare scriitorii și artiștii români și evrei pentru a asista la lecturi și dezbateri de artă. Era o sacrală slujbă a comunității umane și artistice. N-am să uit pînă în ultimele-mi clipe seara închinată lui Ițic Manger, din a cărui poezie Sperber a citit și a interpretat ca un desăvîrșit actor.

Menționăm modestia scriitorului. Cit de mult poți uita de tine ca să te dăruie altora și să te cheltui, an de an și să dăruie unii din anii cei mai frumoși și mai prețioși pentru că erau în miezul vieții, perioadă ce nu se mai întoarce, spre a transpune în germană comornicul poeziei populare românești și a o face congenial! Din aceeași nobleță funciuară, noblețe ce era una din calitățile constitutive ale marelui scriitor, el s-a aplicat să-și traducă și confrunții contemporani și să fie la rîndul său, tradus de aceștia în română. Monumente ale poeziei clasice ca *Lucafărul* și alte poeme reprezentative ale lui Eminescu, juvaie ale folclorului român, ca *Miorița*, *Meșterul Manole*

Alfred Margul Sperber

și alte producții de mare valoare ale folclorului, au trecut, prin mijlocirea măiestriei sperberiene în circuitul poeziei universale. Vorbeam de uitarea de sine. De ce o menționăm? Pentru că atunci cînd migălea la dăltuirea capodoperelor lirice române, populare sau culte, poetul avea pe șantierul său personal bijuterii ale propriei sale creații. Le lăsa deoparte spre a-și îndeplini sacra îndatorire către comilitonii săi. Și atunci mi se releva în ființa lui Sperber structura sa de străvechi învățat evreu, răsarca la suprafață un strop din patetica abnegație a profetilor evrei, a cîntăreților biblici, care înainte de a inseria un poem sau un fapt istoric în hrisoave, îl făceau cunoscut în chip oral. În această activitate de publicitate orală, ca vechi ziarist i-ăș

spune presă orală, el aducea întreg prinoul sufletului său generos și a minții sale superioare.

Lirica sa se distingea prin nota de fierbinte compasiune umană și de militantism. De la nota simpatetică subiectivă, el știa să se ridice la o robustă atitudine obiectivă de generalizare, ancorîndu-și literatura în aspra realitate. Structura solară e vădită și în dispunerea celor două cicluri: *Weg zur Licht*, *Weg im Licht*, din volum marcînd două etape ale zbuciumatului său drum.

Acestui rapsod cu alură de profet i-a fost dat să cunoască cornul experienței bogate dar și trăirile amare ale pribegiei, ambele îmbogățindu-l harfa cu mereu alte inedite strune și noi armonii de sunete. De la melopeea cîntului de leagăn, a liedului duios, pînă la balada epică, trecînd prin zugrăvirea mediului rural în care circula păstori și muncitori din felurite sectoare, pînă la drama cîntărețului și lupătorului de culoare, Sperber a excelat pe toate drapele genurilor. De ce? Pentru că multilaterală era zestrea lui artistică, nimbata de emblema strălucitoare a unei învîluitoare omnii, comunicată printr-un cînt docuitor de tandreță. Acest vibrant fluid uman ce străbate poezia sperberiană o face direct transmisibilă, ea aflînd un dialect direct, bărbătesc și înlăunțitor cu lectorul. Mîxtură subtilă din Heinrich Heine, Bialik și Hölderlin, dar păstrîndu-și intact timbrul personal, profund original, lirica lui cu variatele ei claviaturi, rezonanțe și tonalități, seduce, înalță și te tonifică. Cum era deopotrivă îndrăgit de artiștii plastici, instrumentiști ca și de scriitorii români și evrei, l-am întrebat, plecînd de la neuitata seară închinată memoriei lui Manger: „De ce, cunoscînd la perfecție limbile engleză și germană, nu te-ai fixat la aceasta din urmă?” Mi-a răspuns cu surîsul lui gales și plin de blajinitate, ce constituia încă unul din farmecele sale: „Pentru că germana îmi amîntește de idișul care se vorbea frecvent la noi în casă și s-a nimerit să-l folosească și obștea în care m-am născut.”

Ca și omul Sperber, simplu, de loc formal, ci tot timpul oferindu-se cu inocență și totală încredere, poezia lui atrage și seduce fiindcă e lipsită de tonusul formal, emană naturala și sinceritatea însului uman. Tip solar, scriitorul știe, printr-o tainică alchimie să estompeze zonele de umbră. Fără să folosim clișee, se poate afirma cu îndreptățire că prin întreaga sa comportare, el îți sugera pe acela care ieșe în calea semenilor cu jîma arzînd în mîini, rostînd: „Luaiți, bucurați-vă, ea vă aparține cu totul”. Poate de aceea s-a stîns înainte de vreme.

Cantorul Avraham Hoffman

La 29 octombrie 1901 s-a născut la Sălaj într-o familie modestă de oameni evlavioși Abraham Itzhak. Crescut într-un deșăvârșit spirit tradițional, este atras de mic spre învățarea religioasă și spre cântecul religios. Vocea sa frumoasă și talentul său muzical i-au îngăduit să intre în corul cantorului David Hartmann. În acest mediu prielnic își însușește bazele rugăciunilor, și cele ale unui credincios slujitor al altarului. Concomitent cu studiile liceale urmează cursurile unei ieșiva, unde l-a avut ca îndrumător spiritual pe rabinul Israel Mordehai Brisk. În același timp absolvă și cursul de canto al Conservatorului din Budapesta.

Reîntors în țară, se înscrie la Facultatea de medicină din Cluj, de unde, după doi ani, se decide să se retragă pentru a îmbrățișa cariera de slujitor al altarului. După ce își completează studiile liturgice și muzicale, acceptă postul de cantor la comunitatea din Caransebeș. După doi ani îl găsim la amvonul templului coral din București în calitate de locuitor al primului oficiant de pe atunci, vestitul cantor Raphael Ruwinsky.

La templul coral a activat timp de șapte ani, când a fost solicitat să accepte postul de prim oficiant la Comunitatea Sefardă din București. Aici a oficiat timp de patru ani, alături de marele cantor Alberto Della Pergola, iar după moartea acestuia (1941) a rămas ca prim slujitor al altarului sefard de la Templul Mare (Cal Găndu).

De un sprijin real i-a fost maestrul Iosif Rosensteh, care l-a familiarizat cu muzica religioasă modernă sefardă (Ivela, Cohen-Linaru, L. Rosensteh etc.), dar mai ales respectul gabei al templului, Iosif Almuly, care l-a introdus în cunoașterea ritualului sefard cu accent asupra felului în care trebuie înțelese și interpretate „makamurile” sefarde. Acestea erau mult îndrăgite de cei ce frecventau slujbele celor două temple sefarde din București. Executarea lor era dificilă, ele reprezentând un gen de compoziție religioasă de origine turcească sau arabă, scrisă în proză ritmată, având adesea intercalate și versuri.

În perioada 1936—1946 cantorul Hoffman a slujit la amvonul templului spaniol din București, în calitate de prim oficiant, îndeplinindu-și și îndatoririle de membru al clerului cu demnitate și trageră de inimă, spre deplina mulțumire a enoriașilor. În timpul prigoanei, a continuat să slujească religia strămoșească cu aceeași rivniță și dragoste.

Despre anii petrecuți la altarul Comunității Sefarde din București, cantorul Hoffman scria unui prieten următoarele: „De multe ori mă

aflu cu spiritul și sufletul într-o stare nostalgică specială. Mă simt legat de clipele frumoase petrecute la amvonul din București. Consider că acestea au rămas ca o comoară spirituală în ființa mea”.

În presa vremii am întâlnit două cronici muzicale, care vorbesc de concertele cantorului Hoffman. Unul din concerte a avut loc în anul 1938, susținut în sala de festivități a Comunității Sefarde din București, avându-l la pian pe maestrul Iosif Rosensteh: Schubert, Gastaldou, Kiriac, Cel de al doilea, din anul 1939, a avut loc în sala tîrașilor evrei „Unirea”, bucurându-se de acompaniamentul aceluiași maestru Rosensteh. Cu acest prilej concertistul Hoffman a prezentat un program în care figurau compoziții de Cavadia, De Curtis, Denza, Engel și alții.

Motive personale îl silesc să demisioneze din postul de la Comunitatea Sefardă, unde a slujit zece ani. La 1 iulie 1946 se stabilește la Cluj ca angajat al comunității evreilor de rit occidental, în calitate de rabin și prim oficiant, fiind foarte apreciat de enoriași pentru calitățile sale de slujitor al amvonului ca și pentru modestia sa.

În perioada 1941—1947 s-a manifestat activ în calitate de președinte al asociației cantorigilor din România.

În 1948 primește un angajament în Statele Unite, unde timp de 25 de ani a slujit la altarele unor sinagogi din New York, Chicago, Albany și St. Petersburg-Florida, organizând și numeroase concerte religioase.

Anul trecut, în vîrstă de 71 de ani, Avraham Hoffman se retrage din funcțiile sale religioase, stabilindu-se la Natania în Israel.

Comunitatea „Ahav Shalom” din Albany-NewYork, caracteriza astfel activitatea cantorului A. Hoffman: „O să ne amintim mereu de integritatea, competența și calitățile sale. Minunatele servicii religioase pe care ni le-a oferit o să le avem mereu în memorie”.

MAURICIU ROTHENBERG

A doua dare a Torei

Esra s-a înapoiat la Ierusalim spre a începe opera sa esențială: publicarea integrală a Torei.

Pînă atunci poporul nu dispunea de un text complet al Torei. Chiar și în Babilon, unde se aflau erudiții învățăturii, Tora era cunoscută doar fragmentar. În Iudeea Tora fusese cu totul uitată. Publicarea Torei în totalitatea ei a făcut o puternică impresie asupra poporului. A fost ca un fel de a doua dare a Torei către popor, care-și uitase trecutul.

Din nou poporul dispunea de Lege, de un îndreptar în viață. Din nou toate actele vieții omului erau reglementate. Din nou viața omului căpătase un caracter național, ca și cea familială și socială. Din nou existau norme după care oamenii erau dator să se călăuzească.

Esra numi învățători și judecători care, răspîndiți pe întreg cuprinsul țării, la o rată și sate, învățau Tora și vegheau la respectarea preceptelor sfinte. În acest fel ei izbuti să instaurze autorități tradiționale, punîndu-le în slujba poporului ce se aflase în pragul destrămării. Acest lucru a fost de cea mai mare însemnătate pentru unitatea poporului și consolidarea sa în viitor. Toate aceste transformări radicale au dat poporului conștiința în spiritul căreia trăiește de atunci. Prin fapta sa, Esra a stabilit cadrul de viață al evreilor pentru toate generațiile.

BENIAMIN IEIV

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

Comunitatea din Tg. Neamț

Cea mai veche mărturie despre existența evreilor la Tg. Neamț este o inscripție tombară din anul 1628 — care se afla într-un cimitir din localitate, azi dispărut — a rabinului Avraham Moise Broder. Alte știri despre această comunitate aflăm dintr-o mărturie hotărnică din anul 1685 pe care țirgoveții o dau Episcopiei Rădăuților. Pe acest document figurează alături de funcționari, boieri și preoți, iscălitura evreiască a lui „Lupu jidov”; peste tot șapte iscălituri începînd cu a șoltsului (primarului) Ion și sfîrșind cu a lui Lupu.

În anul 1929 exista aici un pinkes (cronică ținută de comunitate) din 1753. Căstafitul cuprindea un regulament minuțios asupra aprinderii luminărilor și candelor la pomenirea morților, altul privitor la ciocli și la înhumări, precum și diverse prescripțiuni scoase din Șalhan Arub și alte cărți religioase.

Alt căstafit întocmit la 1776 de către rabinul Meșlem Faibis, fiul lui Azriel, era intitulat „Pinkes-ul înfrățirii de binefacere din Tg. Neamț”. În cele 100 file cit cuprindea căstafitul, erau trecute diferite precepte religioase, statutul înfrățirii, precum și evenimentele importante din viața colectivității evreiești.

De asemenea un act autentic din 1776 ne vorbește de o sinagogă foarte veche, din zid, distrusă de incendiu la 1774 precum și de sigilul acestui lăcaș sfințit din anul 1757. (Iosef Kaufman *Cronica comunității israelite din județul Neamț*, p. 249—250, 269—271).

În lucrarea harnicului cercetător al istoriografiei evreiești din România mai găsim câteva mărturii prețioase despre activitatea economică a evreilor din țirg. Astfel, la 14 decembrie 1754, Lupu sin Ursul, Gavril Cojocar și Ursache, vînd lui Iacob jidovul din Tîrgul Neamț, jumătate de moară. Documentul nu pomeneste nimic de suma încasată de la cumpărător. Alt document ne vorbește mai pe larg despre un loc pentru o casă și dugheană, cumpărat de la Mănăstirea Neamț de un anume evreu Iosif.

La 6 iulie 1775 și Herșcu cumpără un loc de dugheană pentru care dă următorul zapis: „Eu Strul, feciorul lui Herșcu Jidov din Tîrgul Neamț, făcut-am Zapisul meu la mîna sfinției sale Pîrintelui Varlaam (Dinga) Egumen Sf. Mănăstire Neamțului, precum să se știe că l-am rugat de mi-a dat loc de dugheană în Tîrgul Neamțului care am făcut-o lângă Vasile și să aibă a da bezmen la Mănăstire”.

La 26 octombrie 1775 alt evreu din țirg a luat cu plata bezmănelului anual un loc de aceeași mănăstire pentru a-și face acolo o velniță: „Adecă eu Iancul Jidovul cel Roș ot țîrgul Neamț, făcut-am Zapisul meu la mîna sfinției sale Pîrintelui Varlaam, egumen Sf. Mănăstiri Neamț, să se știe că m-am rugat de m'a lăsat de mi-am făcut velniță în Dumbrava pe locul Tîrgului Neamțului, însă cu această tomelcă ca să dau tot anul câte zece lei la Sf. Mănăstire și anul să porceagă de cînd va porni velnița iar de s'ar întampla a nu mă ține de cuvânt să aibă a împlini de la mine pe tot anul câte zece lei”.

La 28 august 1805, Savin Bran Soltz cu soția lui Axinia și cu feciorii lor au vîndut o casă și o dugheană lui Marcu Zisu, cu 656 lei.

În afară de dugheni, meserii, mori și velnițe vom întîlni în secolul al XIX-lea pe evreii din țirg și în industria cărămizilor. Așa, de pildă, la 10 martie 1853, Baroh fiul lui Iosap Grosu, încheie un contract cu Mihail Kogălniceanu, prin care se obligă să-i fabrice 650 000 cărămizi care îi erau necesare pentru ridicarea fabricii de postav din Tg. Neamț, la prețul de 15 lei una mie buciuri. Contractul mai prevede că: „... să îmi mai deți o dimirle fîină de popușoi, una oacă brînză de o mie la fiecare mie și care cărămida am a o face în luncă lângă Dristă cu oamenii mei, cu această însă dejmă nam a da, lemne are ami da d. boeriu la arsu cărămizile, adică la fiecare zăce mie un stînjîn și eu am a da toată cărămida gata la horn, în iastă vară, bani am ai preimi în patru vadele, iară acum, înainte am primit 1565 lei care spre întocmai am iscălit; am rugat și pe poliție de au întărit”. (Surete și izvoade, XXV, p. 244).

Umătorii evrei plăteau aici la 1774 darea capitației (impozitul pe cap de locuitor): Iancu Negru Jid, Iancul roșu, Leiba fript, Isac, Israel, Herșcu cel bătrîn, Aron cel bătrîn, Bercu, Leiba sin Herșcu, Leibu sin Cerbu, Ene, Isac dascăl. (Arh. Stat. Iași. Catagrafia din 1774, fila 522).

Conform unei cărți domnești din 3 iulie 1820, dată evreilor din Tîrgul Neamț, aceștia sînt scutiți de anumite plăți către biserica Sf. Ioan din localitate. De asemenea vedă hotărîște ca evreii să plătească „...numai adetiul pentru moșie la mănăstire Neamțului precum să zice mai sus după hrisovul ce are și spre întocmai urmare s-au dat această domnească carte jidovilor țirgovești din țirgul Neamțului. Asămine și pentru 15 parale ci plătesc di tot trun-

chiul pi spătămîna să nu să mai ia de acum înainte”. (Ibidem Tr. 166, op. 184, mss 6, f. 131).

Prin hrisovul din 15 martie 1823, Ioan Sandru Sturza voievod sprostete veniturile mănăstirii Neamț pe care le avea de la locuitorii din țirg, hotărînd ca: „...fiștecare ce va avea dugheană la uliță, să aibă a da cite una oacă ceară pe an la mănăstire; vînzarea băuturilor, în toată vatra țirgului, să fie slobodă ca să o facă fiștecare, și mănăstirea va lua acest venit pentru orîndă: adică pe toată vatra de vin ce se va vinde prin crîșme în vatra țirgului să ia cite 20 parale; asăminea și de vatra de rachiu sau holercă să ia cite 10 parale și nimeni să nu fie volnic a începe vas cu vin sau rachiu și holercă, fără a înștiința mănăstirea sau vechilul său, pentru ca să măsoare acel vas, și după ace măsurătoare să-și primească și venitul; de la negustorii străini și alții ce aduc marfă de întind la iarmaroc, la tot iarmarocul să aibă a lua mănăstirea cite 40 de bani de întindere, iar la zilele de țirg, de peste an, să ia cite 12 bani; asăminea, vînzarea cîrnii și a pilinii și altile să fie slobodă fiștecărura din țirgoveți, și mănăstirea să fie cu priverghere încă, pentru ca să aibă locuitorii țirgoveți și alți trecători, îndestulare”. (Documente privitoare la istoria economică a României, Vol. II, Buc., 1960, p. 91).

În anii 1826—1827 următorii meseriași și negustorii evrei aveau dugheni pe locurile luate cu bezmăn de la mănăstirea Neamțului: Smil Apter, Jiga, Strul, Simon Croitor, Buim Croitor, Nută Croitor, Manolă Croitor, Herșcu, Cerbu și Ițic. (Arh. Stat. Buc. CXXXIX/9, CXXXIX/15, orig.).

O numărătoare efectuată de către visterie la 1852 înregistrează aici 149 meșteșuguri și negustorii evrei care împreună cu familiile lor numărau 665 de suflete. Aceași lucrare ne arată că în țirg erau atunci: 577 case, 4 bisici creștinești, 2 sinagogi, o fabrică de luminări, 8 de piele, una de bere, 33 velnițe și 2 fierării. (Arh. St. Iași, Tr. 644, Op. 708, condicta nr. 47, f. 13).

Altă numărătoare efectuată de organele fiscale la 1834 în colaborare cu Iosif Bolocan, starostele breslei evreilor și cahalilor ne spune că în țirg se aflau atunci 263 gospodari evrei, din care 199 pămînteni și 39 supuși străini. Lucrarea a fost întocmită pe răspunderea sefului breslei și ne prezintă un tablou fidel al componenței social-economice a obștei. Printre cei înregistrați găsim: 15 croitori, 2 bolangii, 14 căciulari, 1 tutungiu, 1 tălpălar, 4 fîinari, 2 casapi, 2 cîntăreți, 1 ceaprazar, 8 dascăli, 2 chitari, 8 velniceri, 2 fanaragii, 1 tăbăcar, 3 mungii (luminării), 1 stoler, 3 sticlari, 2 ciubotari, 1 cantaragiu, 2 covrigari, 1 feredoar, 2 scriitori (probabil de suluri sfinte), 1 doftor (bărbier), 2 hahami, 2 spițeri, 1 căldărar. (Ibidem Tr. 875/997—61 passim). De asemenea în Catagrafia din 1845 găsim la Tg. Neamț 380 evrei pămînteni și 8 sudiiți. Dintră aceștia 113 trăiau din diferite meserii iar din comerț 241. De alte profesii 23, fără meserii 1, bătrîni nevolicni 22 și 17 văduve. (V. Gh. Platon în *Carpica*, Bacău 3/970, anexa X.)

O statistică întocmită pe baza registrelor fiscale din secolul al XIX-lea ne spune că la 1803 au trăit aici 280 evrei, în anul 1820 — 400; la 1831—683, iar în anul 1838 se aflau acolo 1808.

MANAȘCU C. TTER

Istoria literaturii ebraice în 30 volume

Ediția „Keter” din Ierusalim — care a publicat Enciclopedia Iudaică în limba engleză — a luat inițiativa publicării unei istorii a literaturii ebraice, în 30 de volume.

Primele 7 volume din această serie se află într-o fază avansată de lucru.

Volumul întâi este dedicat literaturii de Hagada (legende ebraice) și a fost pregătit de dr. Iosif Heilmann, specialist în acest domeniu.

Al doilea volum, redactat de dr. Ezra Fleischer, se ocupă de poezia liturgică medievală. Următoarele două volume sînt consacrate poeziei laice medievale (autor dr. Dan Pagis) și prozei ebraice din evul mediu (autor prof. Iosif Dan).

Cel de-al V-lea volum este consacrat literaturii Haskalei, curentul raționalist ce și-a făcut drum în cultura ebraică în secolul al XIX-lea. Autorul acestui volum este prof. Versas.

Volumele VI și VII sînt consacrate literaturii ebraice moderne și contemporane. Autori: prof. Dan Miron și Gherson Shaked.

STIRI

ידיעות

SCRIITORII PREMIAȚI

„Premiul amintirii“ ce se decernează anual sub auspiciile Federației mondiale a supraviețuitorilor lagărului Bergen-Belsen, a fost atribuit anul acesta scriitorului Mendel Mann, pentru întreaga sa creație. Romanele lui Mendel Mann, scrise în idiș au fost traduse în franceză și publicate de editura Calmann-Levy; ele au fost de asemenea traduse în numeroase alte limbi. Scriitorul locuiește la Paris, unde conduce de mai mulți ani cotidianul în limba idiș „Unzer Weg“.

„Premiul fraternității“ a fost decernat scriitorului Allain Spiro pentru ultimul său roman „Jeanne d'Arc și copilul evreu“.

SEARA CULTURALĂ BIALIK

Cu ocazia aniversării centenarului nașterii lui Haim Nahman Bialik, școala din Toulouse care-i poartă numele a organizat o seară culturală. Scriitorul David Shakar a vorbit despre creația marelui scriitor. Școala susmenționată, care funcționează de 23 de ani, este apreciată pentru felul cum se predă acolo limba, cultura și istoria ebraică.

O seară culturală și un Oneg Șabat consacrate lui Bialik au fost organizate și de comunitatea din orașul Roanne.

CĂRȚI RARE IDIȘ

Centrul de studii iudaice „Max Weinreich“ din New-York a reprodus câteva din cărțile scriitorului de limbă idiș, David Bergelson.

SĂPTĂMINA EBRAICĂ

La școala Takemoni din Anvers s-a organizat o săptămână a limbii ebraice cu ocazia comemorării a 50 de ani de la moartea lui Eliezer Ben Jehuda, părintele limbii ebraice moderne.

DECERNAREA PREMIULUI SELTZER-BRODSKY

Premiul Seltzer-Brodsky pentru cea mai bună lucrare pe o temă privind viața evreilor din America a fost decernat pentru anul academic 1972—1973 lui Gertrude Dubrowsky pentru lucrarea sa „Evoluția agriculturii practice de evrei în America: colonia agricolă evreiască de la Farmingdale, N.Y.“ și lui Michael Mashberg pentru studiul său „Refuzul evreilor din anii 1938—1939“.

MANIFESTARE ECUMENICĂ

Asociația de prietenie iudeo-creștină din orașul Lille (Franța) a organizat un simpozion la care au participat monseniorul Gand, pastorul Teulon și rabinul J. Levy. Asociația își propune să faciliteze dialogul dintre credințioșii diferitelor confesiuni, pentru a face să dispară prejudecățile religioase.

EXPOZIȚIA CĂRȚII EBRAICE

La Sidney (Australia) a fost deschisă o expoziție a cărții ebraice. Au fost prezentate cărți didactice, religioase, beletristice și științifice.

CURS UNIVERSITAR DE LIMBA EBRAICĂ

Pe lângă Universitatea din Genua a luat ființă un curs de limbă și literatură ebraică.

CONVORBIRILE LUI GOETHE ÎN EBRAICĂ

Cu ocazia Tîrgului internațional al cărții de la Ierusalim a fost prezentată publicului o nouă traducere valoroasă în limba ebraică. Este vorba de Convorbirile dintre Goethe și Eckermann, considerate drept una din cărțile cele mai valoroase ale prozei germane. Traducătorul este Zwi Woyslawski care a mai tradus din germană în ebraică din lucrările lui Schopenhauer, Freud, Buber și Herman Cohen. Cartea a apărut în editura Mossad Bialik.

PRIETENII UNIVERSITĂȚII EBRAICE

La o consfătuire a „Prietenilor Universității ebraice din Ierusalim“ din orașul Frankfurt pe Main (R.F.G.) s-a trecut în revistă realizările acestei asociații. Cele mai importante sînt crearea Institutului Franz Oppenheimer pentru geografie, în anul 1964, a Institutului Martin Buber în anul 1967, precum și recenta înființare a două catedre pentru germanistică și literatură germană, pe lângă Universitatea din Ierusalim.

ALTE MĂRTURII

În timpul prigoanei naziste au funcționat două lagăre de exterminare la Gotha și la Gardelegen, despre care pînă acum nu s-a știut nimic.

După cum informează agenția Itim, cercetătorii de la Yad Vashem au descoperit existența acestor lagăre pe baza unor fotografii luate în anul 1945 de Norman Chandler, editorul ziarului „Los Angeles Times“ care a pătruns pe teritoriul celui de-al treilea Reich odată cu trupele de eliberare. Fotografiiile au fost predate recent organizației Yad Vashem de către Otis Chandler, fiul celui care a făcut fotografiile. Ele au fost efectuate două zile după ce personalul de pază a fugit, abandonînd lagărele. Pe unele fotografii se poate vedea fumul care mai ieșea de pe coșurile cup-toarelor.

FESTIVAL DE POEZIE

La Iohannesburg (Africa de sud) a fost organizată o seară consacrată lui H. N. Bialik, cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea poetului. După o lungă prelegere consacrată vieții și creației sale, au fost citite fragmente din proza și poeziile sale.

SEMINARUL DE LA NIMES

În orașul Nimes (Franța) a avut loc un seminar de limbă și literatură ebraică. Au participat cadre didactice și cercetători din Belgia, Olanda, Italia și Franța.

PREMIERA LUI EUGEN IONESCU

După cum am mai arătat, la cel de al 6-lea Tîrg internațional al cărții care a avut loc la Ierusalim, dramaturgul Eugen Ionescu a fost distins cu „Premiul orașului păcii“ pentru contribuția adusă la ideea libertății individului.

Mulțumind pentru premiul acordat, Eugen Ionescu a declarat că „e prea devreme pentru a se putea vorbi de un premiu al dragostei deoarece azi omeniarea nu este însuflețită de dragoste, dar — a adăugat el — va veni și ziua aceasta“.

PE O TEMĂ BIBLICĂ

Teatrul din Frankfurt a sărbătorit 50 de ani de la înființare prin prezentarea unui experiment care s-a bucurat de succes. Un grup de tineri regizori și actori au prezentat un spectacol pe tema biblică a fraților Iacob și Esau, avînd ca bază textul biblic și romanul lui Thomas Mann „Iosif și frații săi“. Scenariul a fost creat de către actori, fără a avea la dispoziție nici un text scris. Spectacolul a fost primit cu interes de către public.

ÎNCA UN CRIMINAL NAZIST

Procuratura orașului Stuttgart a cerut autorităților din Argentina extrădarea SS-Hauptführerului Joseph Schwammberger. În anii războiului, acesta a fost comandantul ghetoului din Prezemel și apoi al lagărului de concentrare Melec. El s-a făcut vinovat de moartea a mii de deținuți evrei. În anul 1947 a fost arestat în Tirol, avînd asupra sa o valiză cu inelele victimelor sale. Un an mai târziu, a reușit să evadeze din închisoarea Landeck și s-a stabilit la La Plata, în Argentina.

COMEMORAREA UNUI CANTOR

În Berlin răsăritean a avut loc de curînd un concert sinagogal în memoria prim-cantorului Werner Sanders, decedat în cursul anului trecut. Concertul a fost dat de corul sinagogal din Leipzig, de sub conducerea d-lui Helmut Klotz.

STUDIUL DESPRE MARANI

În editura Istma, Madrid a apărut lucrarea lui A. Dominguez Ortiz „Los Judeoconversos en Es-

pana e America“. Este o încercare de a prezenta istoria maranilor, adică a acelor evrei care sub presiunea inchiziției, au adoptat forma catolicismului, în ascuns păstrîndu-și însă vechea credință.

INTERES PENTRU IUDAISM ÎN JAPONIA

Interesul japonezilor nu se reduce la literatura clasică evreiască, reprezentată de nuvelele lui Șalom Alechem, traduse în japoneză de profesorul Takao. Fapte recente atestă că acest interes este mai cuprinzător. Astfel un tânăr muzicolog japonez a publicat un studiu despre muzica sinagogală; un canal al Societății naționale de televiziune, N.H.K. prezintă un serial despre viața evreilor din diferite părți ale globului. De asemenea, Societatea de studii iudaice din Japonia pregătește un catalog care cuprinde tot ce s-a publicat despre evrei în Japonia. Un tânăr institutor de țară, care lucrează la un studiu despre perioada rabinică, a primit o bursă specială pentru studiu. În sfîrșit, de curînd profesorul R. S. Hasekawa a terminat o analiză sociologică a mișcării hasidice Lubavici.

O IMAGINE A VIEȚII EVREIEȘTI DIN OLANDA

Un viu interes suscită în Olanda apariția atlasului ilustrat al vieții evreilor din Olanda, din evul mediu pînă în anul 1940. Pînă acum au apărut trei ediții ale acestei cărți intitulată „Memorboek“, care începe cu fotocopia unui document din noiembrie 1347. Printre documente se află și numeroase reproduceri ale unor desene și picturi legate de viața evreiască. Lucrările lui Rembrandt ocupă printre acestea un loc important. Volumul mai cuprinde fotocopii de documente, extrase din articole de ziare, cărți poștale ilustrate vechi, copertile interioare ale unor cărți vechi, afișe, gravuri și fotografii reprezentînd obiecte de cult, portretele unor personalități importante din viața evreiască din Olanda, exemplare de vechi ziare evreiești.

CĂILE HASIDISMULUI

Scriitorul Arnold Mandel a ținut la Grenoble (Franța) o conferință despre două din cărțile sale „Periplu“, apărută în editura A. Fayard și „Căile hasidismului“ apărută în editura Calmann-Levy. Această din urmă carte a fost primită cu interes deosebit de cititori, căci e dintre puținele lucrări despre hasidism apărute în limba franceză.

MEDALIATA POST MORTEM

În cadrul unei comemorări solenne, medalia Yad Vashem a fost acordată post mortem d-nei Marie Louise Hensel din Marburg și înmînată fiilor acesteia.

În anul 1942, d-na Hensel a încercat să salveze o familie evreiască amenințată cu deportarea, trecînd-o peste graniță, în Elveția. Arestată de către trupele de pază a frontierei, s-a sinucis după trei zile de interogatorii. Acest episod este povestit de către scriitorul american John K. Dickinson, în cartea sa autobiografică, apărută la Chicago.

ALMANAH EVREIEESC 5734

La Praga a intrat sub tipar Almanahul literar evreiesc pe anul 1973—74 (5734). Pe lângă un articol postum al șef rabinului dr. Richard Feder, decedat acum aproape trei ani, intitulat „Despre dragostea față de aproape“, almanahul cuprinde un studiu despre limba idiș, de dr. Josef Bartusek, de la Institutul de orientalistă al Academiei de științe; un capitol din noul roman al scriitorului Norbert Fryd, „Necrolog pentru cafenelele copilariei mele“; o selecție din poeziile lui František Gottlieb; două narațiuni ale scriitorului František Kafka despre marel rabin Löw, „Numărul de inventar 134819“ este titlul unei povestiri a d-rului Karel Lagus, cuprinzînd jurnalul unui copil deținut în ghetoul din Terezin.

Odată cu almanahul literar se anunță și apariția Luah-ului pe anul 5734.

77 972 NUME

Revista elvețiană „Film-Foto“ se ocupă într-unul din numerele sale de filme de amatori turnate în Cehoslovacia, menționînd în mod deosebit filmul lui František Bližek intitulat „77 972“, un film documentar despre cimitirul evreiesc din Praga și despre sinagoga pe care se află înscrise 77 972 de nume de evrei din Cehoslovacia, asasiinați de nașiști în cursul celui de al doilea război mondial.

FILE DIN CRONICA MARTIRIULUI

Organul luptătorilor antifasciști din Cehoslovacia „Hlas revoluce“ relatează într-un articol intitulat „Lichidarea rasială în districtul Klatovy“ felul cum s-au făcut deportările în masă ale populației evreiești din districtul Klatovy. Inițial oamenii au fost duși la Terezin, iar de acolo la Auschwitz, unde majoritatea a sfîrșit în camerele de gazare. Din statisticele existente rezultă că dintr-un număr de 717 deținuți de la Auschwitz, 628 au murit în camerele de gazare și numai 35 au scăpat cu viață. Aceste cifre nu includ pe cei care s-au sinucis în urma tratamentului inuman la care erau supuși.

נייע ביכער אָנגעקומענע אין דער רעדאקציע

א סינטעז פון חסידות

דער באוואוסטער רעליגיעזער שרייבער ש. ז. שרגא האָט פארעפנטלעכט אַ נייע ספר: "בתיבי חסידות איביצ'אראדווין". אויף זיין וועגן פון איביצ'ער רעדאקציע חסידות, דאָס איז דאָס זיין שוין דאָס ניינטע ספר אין עברית (אחוץ די זעקס ביכער זינגע און יידיש), וואָס שרגא האָט געשטעלט זינגע רעליגיעזע לייענער. דער פאר האָבן מיר אָנגעהויבן אונדזער רעצענזיע מיט וואָרט, דער באוואוסטער, ווייל וועלכער יידישער צי העברעאישער לייענער קאָן נישט נעמען אַן וואָס וועט זיין שוין וויפיל זאל האָבן מיר אין אונדזער "צייטשריפט" פאר רעפּליקעס פון זיינע ווערטפּעלע און גייסטרייכע מאַרטיקלן.

בבל, אין טר באוואוסט אויך אונדזערע לייענער אלס א טאלאנטירטער פּראָפּאגאנדירער פון די שלושע דברים שהתעלם עומד: תורה, עבודה און גמילות חסדים, אין אלע ספרים זיינע און מאַרטיקלן ביי היינט פארעפנטלעכטע, האָט ער אַס ווי דריי זאכן ווי היינט "שטעמט, ווי גרונט פּראָבלעמען פונעם נאַציאָנאַלן און רעליגיעזן ייִדות".

דאָס מאל, אין אַס דעם דערשיינענעם ספר, ווערן מיר געוואָרן (ווייל דער מחבר פירט אונדז קמעט ביי דער האנט) און ווייזט אונדז דעם קוואל אין וועלכן ער האָט געשעפּט זיינע הייסע און עפעסטע באַטראַכטונגען, וואָס זענען בכוח צו איבערצייגן אויך די לייענער זיינע.

אין דעם ספר ווערן מיר געוואָרן אַז זיינע איבערצייגונגען אין תורה, עבודה און גמילות חסדים, האָט ער געשעפּט אָן באַקומען אויך בירושה אין איביצ'ער רעדאקציע חסידות.

ווען איך זאָל וועלן מאַכן א קורצע דעפיניציע פון דעם ספר, וואָס דער מחבר האָט געוואָלט דעם מחבר האָט זיך איינגעגעבן מסביר צו זיין דעם קאָנטראַסט צווישן תהודות פונעם רבין, וואָס האָט טייל מאל זיך פארשלאָסן בחרי חדרים און נישט אַנטוואַרט צו זיך קיינעם, נישט געפירט קיין שבתדיקע טישן (זייט 99) און דאָך צו זיין א וואונדערבארער מוסטער פאר אהבת ישראל, דאָס אָפּוונדערט זיך אין געווען א וואונדערלעכע, אָבער אין די מעשים אין ער געווען דורכגעברענגען מיט אהבה, נישט נאָר צו צדיקים וואָס אויך צו זינדיקע און נישט נאָר צו זיין וואָס האָט חוסא געווען שונג, נאָר אויך צו די וואָס האָבן געזינדיקט בכונה (זייט 36). דאָס איז א גרויסע מדרגה, אַז וועלן כער נישט יעדער קאָן דערגרייכן, עס דערקלערט זיך מיטן שכלדיקן דענקען, אַז אַנטלופנדיק פון דער וועלט וועט מען זי נישט פארבעסערן (זייט 20). דער האָט געוואָרן אַז מ'זאל נישט באַרעטן קיינעם, אויך נישט אפילו קיין וינדיק (זייט 78).

אויסגעטראַגט אין דער פירוש אויף און זיך דער שונא פני הצדק אויב געמענער וויל עפעס דורכפירן און קאָן נישט, איז א סימן אַז דער רצון איז נישט געווען קיין אונטער לאַטענער (זייט 134). און אויך ווערט פאראַ פראַזירט דאָס באַקאַנטע יידישע ווערטל, אַז מען קען נישט אַריבער מוז מען אַריבערן" (זייט 84)...

אונזערע פּערל וואָלט מען געקאָנט געפירן אין ספר זייער פיל. אָבער זיי דאָ קאָטש צו דערמאָנען איז פיאַר נישט מעגלעך, די איינציקע ציקע טריטס פיאַר אונדזערע לייענער וואָלט האָבן נישט זי מעגלעכקייט זיך צו פאַרשאַפן דעם ספר, איז וועלן מיר זיין צייט צו צייט פארעפנטלעכן אין אונדזער צייטשריפט פראַגמענטן. איבער וועלן מיר עניינען, ווי דער מחבר ער דיקט זיין ספר: עס וואָ נשלם. ס'איז געענדיקט אָבער ס'איז נישט דער סוף, ווייל דאָס ספר איז ערשט דער ערשטער חלק.

האַלף טאַמבור

אין נישט געלאָסן קיין סך זיך בעטן הייבט ער אַז צו דערציילן: "לכבוד דעמאלט מען אין גיבט ווען גאר א יונגעראַמן און צוגעהאנדלט מיט וואָס ער האָט זיך געלאָזט. אַס פלעג איך אויסגיין אין דער מאַרדושינע, אַסגענגעגאנגען די צוואַנציג, וואָס פלעגן ברענגען תבואה אין שטאָט. די יונגע סוחרים האָבן געהאַט א טבע: איז די סחורה געווען חשוב, פלעג מען א טאָפּ אין וואָג, א פראַוואַ טאָן צווישן די צוויי די פאַפּשייעס צי דעם ווייץ, און זיך לאַנג נישט געדונגען. איז אָבער דער פריזין אויפן מאַרק גע' שטאַנען יודעריק, פלעג מען דעם צוואַרן געמען. אויף דער האַקע: "טשי אי באַדע, קאַקשען גע' האָט שוין דער פאַרקויפער געוואוסט, אַז ער דאַרף זיך הייבט דינגען קיין סך."

דער אלטער דעמעט און דערט זיך איין און דרויסן ווי דער ווינט געפן ווי א וואָלף און ער דערציילט הייטער: "עס איז געווען ערב גנוכה טרייט, נאָך איידער קוואַ וואָדע איז גע' וואָרן מילד, איך האָב מיך געלאָזט איבער די דערפער און דערזויל איז אויסגעפלאָן א סך-קאַראַ"

קליינע קהלות, גרויס אחריות

(910 ווין זייט 10)

אין די לימודים עברית און דת, ער האָט זי רעקאָמאנדירט אַז זי זאלן אויסגיין די ווערט דיקע פּערזענליכעס פאַרן פאַרטיילן די לימודים.

אין דער אלטער מאַלדעוועשער קרייז-שטאַט

דער ביינעשטע פון אַס דעם רייכען טאַג האָט אונדז געטראָפן אין סוטשעוואַ, די אלטער קרייז-שטאַט פון דער מאַלדעווע, דער לעצטער עטאָפּ פון דעם באַווי.

די זעלבע באַגרייטערטע אויפנאָמע צעד די היגע זיידן, די זעלבע וויסנדיקע שטימונג, די זעלבע ליבשאַפטיגעפילן און טיפער אַטונג.

די היגע קהלה ציילט אן ערן 500 נפשות און איז דער המשל למון פיל יאהרונדערטער טראַדיציע. אלטע כתבים זאָגן ערות און אין דער גענעס האָבן יידן געלעבט צוריק מיט 5-4 יאָר הונדערט צוריק, ס'איז גענוג אַז מיר זאלן דער-מאַנען אַז דער דאַקטער פון סטעפאַן דעם גרויסן דער באַרימטער האַר פון דער מאַלדעווע, איז געווען דאַקטער שמואל, וועלכער איז אריין אין דער לעגענדע, בשטן די צייטן האָט די קהלה געהאַט רבנים און גאונים וועמענס נאָמען ס'האַט איבערגעשטיגן די גרעניצן פון דער שטאַט.

די איינצע מנהיגים פון דער קהלה, וואָס איז איינער געוואָרן געוואָרן, באַמיט זיך צו זיין אויף דער הויך פון דער רומולע פאַר-גאַנגענהייט, דער פּרעזידענט, אינג, א. דראַך, אַן אַנגעזענער איטעלעקטואַל פון דעם ניינט דור, האָט לעבן זיך, צווישן די, ראַטעפער, אַז

א טעפאנעשטער דערציילט

א טעפאנעשטער האָט אַן אייגענעם רבישן הויף, דער גרינדער פון דער גוש, ר' אלטער, אין געווען אַן אייניקל פון ר' מאיר פּרעמישלאַנער, נאָך זיין פטירה, אין יאָר 1910, האָט זיין זון, ר' ביציוו, איבערגענומען די כהונה... אין טעפאנעשטער געווען אסך חסידים און אנדערע רבנים: טעפאנעשטער, פּאַשקאַנער, בוהושע, די לעצטע זענען די הייסע טע. די עלטערע פון זיי פאַרן צום רבין קיין בור הוש, אויף יעדן יום-טוב און מע געמט אפילו מיט זיינע זין און איידעמעס.

צווישן זיי און פאַרענטפּעטע טעפאנעשטער חסידים ציילט זיך דער ישיב, סרלא אויצעס, איינגלעך ר' ישראל בר' אהרון, א קליינער תבואה-סוחר, ישראל, עס, ד. ה. אונטן, אויסן וועג קיין יאס. אָבער אַן אייגענע דירה און א שיקל האַכבאַר פאַרמאָגט ער דאָך.

זיצט מען אמאל אין א ווינטערדיקן פרייטיק-צונאַכטס טאַקע ביי סרלאן אין טוב, דער אל-טער איז אויסגעקראַכן אויפן אַנגעהייצטן אוי-ווא, וואו מ'האַט דאַנערשטיק ביינאַט געבאַקן חלה און מ'הייטק פאַראַנט פאַרוקט טשלאָט, אַפּגעמאַכט קידוש, נישט פאַרטייעט די סעודה, אַפּגעבעטעט, הערט ער זיך אין אין דעם "זשיקאַל", די זאָווערע, וואָס ווילדעוועט צוויי שן די געטלעך פון דעם טעפאנעשטער און די דער-בייאיקע וועלדער.

עטלעכע גאַר אַקאַנטע שכנים האָבן זיך אריינגעכאַפט צום אלטן אויסוואַרטן ווי דער דער-ציילט פון זיינע וונגע און, דער אלטער איז קרוב צו 100, די מיט דינען אים קוים, אָבער דער קאַפּ אַרבעט נאָך גוט, דער זכרון און די צוויי ער דערעכטן זיך גוט און מיט די צוויי צעברעכט ער נאָך א מאַסליגע-קערל; און אַז ווייבער שפייטן אויס אויף א גוט-אויג, זאָגט ער מיט א פּויע: "וואָס ווילט איר? ס'איז דאָך א ברכה פונעם אלטן טעפאנעשטער, זכרונג לברכה!"

אין נישט געלאָסן קיין סך זיך בעטן הייבט ער אַז צו דערציילן: "לכבוד דעמאלט מען אין גיבט ווען גאר א יונגעראַמן און צוגעהאנדלט מיט וואָס ער האָט זיך געלאָזט. אַס פלעג איך אויסגיין אין דער מאַרדושינע, אַסגענגעגאנגען די צוואַנציג, וואָס פלעגן ברענגען תבואה אין שטאָט. די יונגע סוחרים האָבן געהאַט א טבע: איז די סחורה געווען חשוב, פלעג מען א טאָפּ אין וואָג, א פראַוואַ טאָן צווישן די צוויי די פאַפּשייעס צי דעם ווייץ, און זיך לאַנג נישט געדונגען. איז אָבער דער פריזין אויפן מאַרק גע' שטאַנען יודעריק, פלעג מען דעם צוואַרן געמען. אויף דער האַקע: "טשי אי באַדע, קאַקשען גע' האָט שוין דער פאַרקויפער געוואוסט, אַז ער דאַרף זיך הייבט דינגען קיין סך."

דער אלטער דעמעט און דערט זיך איין און דרויסן ווי דער ווינט געפן ווי א וואָלף און ער דערציילט הייטער: "עס איז געווען ערב גנוכה טרייט, נאָך איידער קוואַ וואָדע איז גע' וואָרן מילד, איך האָב מיך געלאָזט איבער די דערפער און דערזויל איז אויסגעפלאָן א סך-קאַראַ"

אלטן בכבודיקן זקן פון 88 יאָר, ר' אביגדור שטרובל, א גרו סער תלמיד-חכם, אויך אַס די צוזאַמענארבעט צווישן מענטשן פון צוויי דורות האָט א טיפן באַטייט.

אויף דער פאַרזאַמלונג פון דער שול, "חברה ג"ח", וואָס איז עלטער ווי הונדערט יאָר, האָט גענומען דאָס וואָרט אינג, אן, דראַך, וועלכער האָט אויסגעדרוקט די פריזין פון די היגע זיידן און האָט קעצירט א בילד פון דער קהלה.

די צוויי שילן זענען רענאוירט געוואָרן, די ביי-העלן פון סוטשעוואַ און בירדוועשן (די לעצטע איז באַוואַנט געוואָרן דורכן רב הכולל שליט"א) ווערן געלאַלט און אַרדענונג, זי ווערן רעגלמעסיק באַזאָרגט מיט סך-פלייש; די קורסן אין דער תלמיד-תורה זענן פאַר אונדזערע טראַ-דיציאָנעלע לימודים.

99 יידן באַקומען רעגלמעסיקע מאַסעריעלע הילף זיידן דעם אַפּטיל פאַר סאַזואַלע הילף ביי דער פּעדעראַציע.

אין נאָמען פון די יונגעסע קהלה-מגלידער האָט אַדאָלף קראַטער אַדרעסירט א רעספּעקט-פולע באַגרייסונג לכבוד דעם באַליבטן גאַסט, אין דער דרשה, האָט דער רב הכולל שליט"א געמאַכט א סך-היכל פון דעם טאַג, וואָס איז גע' ווען זיך מיט איבערלעבענישן און עמצייעס, אַוויינטשנדיק די סוטשעוואַער יידן און די יידן פון די אנדערע קהלות וואָס זענען באַוואַנט גע' וואָרן, וואָרן ווערן, שמהות און זייערע באַזען זאָלן קעוים זיין.

בשטן דער נאָכט האָט זיך דער רב הכולל שליט"א און די פּרזאַנען וואָס האָבן אַס באַ-גלייט, אויסגעפאַרן פון סוטשעוואַ, אומקערנדיק זיך זיך קיין בוהושעס.

א טעפאנעשטער דערציילט

לער שניי, איך האָב באַגענום אַסילע טימאַפּ טע, דער זיידע פונעם איצטיקן וואַסילע, און ביי אַריינגעפאַרן קיין סאַטאַיעש, איינגעקויפּט אַביסל סחורה, וואָס דער זון האָט מיר געלאָט אַהיימישברענגען זונטיק, האָב איך איבערגעגעבן טיקט ביי דאָזיגן רענדאַר, מיר האָבן זיך אָנגע' רעדט ווי א פויק געווען און זיך אין דאַרף און זענען געווען צו כאַפּן א שמועס מיט אן אייגענעם) און געגאַן שלאָפן.

ווען אריין, זע איך אַז דער שניי זיך לאָזן אַס נפשות... וואָס איך, פּלוצים דערערן זיך גלעק' לעס פון טעלעכע שליטעס, בייטשן, קולות און... עס קומט אריין א גאַנצע מענע זיידן, ווער מייןט איר איך געווען דער גאַסט? טאָקע דער טעפאנעשטער זאָל זיך מיען, טאַקע ער אליין, זיך אַביסל געוואַרעמעט, געמט דער גבאי און טעראַילן דעם עולם; ער האָט מדרא, מע זאָל נישט בלייבן ערעגן אין וועג אויף שבת... מען זיך פאַרן, איך מיט זיי, מע פאַרט אויס טעלעכע מיל ווערט דער וועג און אמאל שווע' רער, חלילה, עס האָלט דערייב אַז מע גלייבט שטעקן און מע קען שוין ווייטער נישט פאַרן, "וואָס טוט מען? וואָס טוט מען?" רערען זיך די הענט דעם רבינס באַגלייטער, בון איך נישט פּויל אויף דער פּען און טו א זאָ: "אויב דער רבי זאָל לעבן, ווערט נישט ברוגא, וועל איך אים סרלאן אויף די פלייצעס..." און ביי דער מאַלע געווען א יונג מיט בייגער, הויך און שטאַרק און מיט ברייטע פלייצעס, דער גבאי האָט זיך איבערגעקוקט מיט די "אונטערפרי-רערס", א פּרעז געטון דעם רבין און... מיר האָבן זיך געלאָזט אין וועג, פּרירט האָט מען מיט לאַפּעטעס געמאַכט א שטיקל שטאַלע סטע' זאָקע, דערנאָך האָב איך געשפאַנט מיטן צדיק אויף מייע פלייצעס, געגאַן און זיך אַפּגערוט, ווידער געגאַן, ווידער זיך אַפּגערוט, וואָס געציעפּרט, אָבער איך האָב אויסגעהאַלטן.

מיר זענען מיט מול געגעבען אין שטעטל, צוגעגאַן צום רייכסטן טעפאנעשטער חסיד און אַוועקגעזעצט דעם רבין אין דער אַווערט, איך האָב געוואָלט אַהיימיגין, האָט דער רבי נישט געלאָזט... אַביסל שפּעטער האָט ער מיר געגעבן א ברכה: לאַנגע יאָר און אַז מיינ שכל און מייע ציין זאָלן קיינמאל נישט שוואַך ווערן... אַז עבירה וואָס איך האָב נישט געבעטן די ברכה פאַר מייע פּיס אויכעט."

דער אלטער קריכעט אַפּ און ווערט אַנטשוויגן, דער עולם וויל וויסן וואווי דער שבת איז זיך פאַרלאָפן, און דער אלטער דערייזילט ווי האָט געדעקט לאַנגע טישן, ווי ענג מע איז געווען און ווי דעם רבינס שמש אין אין הויפּל זאָלן אַרומגעגאַנגען אויף די טישן און געשליטל עסן, דער עולם האָט געכאַט שרייט, געוונגען מירות ביי פּעסע נאָך הצות... ביים וואָרט "פּעסע" ווערט סרלא אַרעצט אַנטשלאָפּן ווי א קליין קינד ביי דער מאַמעס ברוסט און די שכנים צעגינגן זיך אויף די שפיץ פינגער עדער אין זיין רן.

קאַראַ

ס'איז דערשינען
לוח לשנת תשל"ד (5734)
דער לוח פארן יאָר תשל"ד אַנטהאַלט א רייכן און פאַרשידנאַרטיקן מאַטע' ריאל אין עברית, יידיש און רומעניש בונגע דייטש און מנהגים פאַר א גאַנץ יאָר, די וויכטיקסטע פּעולות און ברכות א.א.
— ציפּערן איז פאַקטן פון דער טעטיקייט פון דער פּענדעראַציע פון די יידישע קהלות אין רומעניע,
אַנדערע מאַטעריאַלן אין דער רומענישער שפּראַך;
— מנהגים פון שטעלן א ופּה;
— מנהגים פון האַלטן יאָרצייט;
— גמרא' ווערטלעך, א.א.
— קליינער ווערטלעך בוך וועגן יידישע אויסטריקן, וואָס ווערן באַניצט און טאַגטעגעבן לעבן.
דער פרייז פון איין קעזעמפלאַר איז 3 ליי באַשטעלונגען קאָן מען מאַכן ביי דער פּענדעראַציע פון די יידישע קהלות, בוהורעס, סטראַדע ספ, ווינער ר' 9.

קליינע קהלות, גרויס אחריות

באזוך פון רב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א

אין די קהלות פון דער בוקאווינער

נייץ די שיינקייט פון דעם פיינאש, די שארפע באגרייפן לופט און די זכרונות פון פארצייטן, וואס איז ספעציעל פאר די בוקאווינער קהלות, געפינט זיך דאס שיינע געבוי פון דער גרויסער שול, אין וועלכער שטאבן זיך פארזאמלט אלע דעם טאג אלע יידן, כדי צו באגרייפן און אויס-ווערן זייער גייסטיקן מנהיג.

צווישן די איינגעלאדענע געפינט זיך דער דארטיקער גייסטליכער סאטמר, מצד דער ארטיקער דאקטרינער קירד, די לאקאלע אויטאריטעטן זענען פארטרעטן דורך דומיטרו קאזשאקאוו, ווי צעפרייענעט פונעם סטאטארט.

דער פרעזידענט פון דער קהלה, יוסף מאר גוליוו, אין זיין באגרייפונג ווארט, זייכנט אן אס בייל פון זיין קהלה, וואס ציילט 73 משפחות וועלכע זיי אלע קהלות פונעם לאנד, געניסט פון פרייהייט און מעגלעכקייט זיך אויסצולעבן גלייכעזע און טראדיציאנעל, זייענען פאראן צוויי שילן, אין איינע, אין דער וויזשניצער קלויז, ווערט געדאוונט יעדן טאג מיט מנין שה"רית און צו מנהג מרבי, געזעסן, איז דער גרויסער טעכפל רענאוירט געווארן אינעווייניק און אויסגרייניק, וואס האט אפגעקאפט העכער 10 טויזנט ל"י, אויך די אנדערע שול איז רענא-וירט געווארן, ס'איז פאראן א מקוה, וואס פונקט ציאנירט אראפאל.

די יום טובים ווערן געפיערט טראדיציאנעל, אס די קהלה האט געהאט אויסצושטיין גרויסע סע נסיונות אין די צייטן פונעם פאשיזם, אירע מיטגלידער זענען געפארטירט געווארן, דערפאר זענען פאראן צווישן די היגע יידן פיל קראנקע, אן מספחות, אן מעגלעכקייט זיך צו דעהאלטן צווישן די דאזיקע איז פשוט א ברכה די טעטער קייט פון דער פערדראיע מיט דער הילף פון דוואינט י"ו ארויסצוהעלפן, א זאל פון 42 יודים ש"ע מספחות באקומען טייערע, וועלכע 24 באקומען געלט (יעדן חודש), מלבושים, טעכנוארי און הילף פאר פארמישונג, צוליב דער טעטער קייט געפינט זיך נישט אויך אין דער קהלה קיין איין יוד נישט וואס זאל לייזן הונגע, קעלט אדער ער זאל נישט האבן קיין מלבושים.

פאר אס דעם אקטעמער האט דער פרעזידענט פון דער קהלה אויסגעדרוקט אן נאמען פון אלע דארטיקע יידן ווארעמע דאנקען און אנערקענונג לגבי דעם רב הכולל שליט"א, דער פרעזידענט פון דער פערדראיע.

אין נאמען פון ע קוקוס פו-ווא-מ-ט פון סטאטיסן פאלקס-ראט, האט דומיטרו קאזשאקאוו אדרעסירט א ווארעמע באגרייפונג לכבוד דעם רב הכולל שליט"א, ער האט אנגעוויזן אז די בעס-איינוואוינער פון דער שטאט לעבן אין די בעס-טע פריינטלעכע באציוואונגען, אן אונטערשיד פון נאציאנאליסטע אדער גלויבן.

דער רעדנער האט אדרעסירט דעם חשובן גאסט און ציאנאלאג א זען זאל נאך קומען אין די שיינע בוקאווינער געגנטן.

דער גייסטליכער מאט"י האט אדרעסירט א ווארעמע באגרייפונג מצד דער קלער און מאמ"י נים פון די קריסטלעכע ארטאדאקסן, אס דער באזוך איז אויך פאר זיי א פיינערלעכער מאמענט ווייל דער רב הכולל שליט"א איז א פראמינענט-טע רעליגיעזע פערזענלעכקייט.

אס דער רב הכולל שליט"א האט דערנאך גע-האלטן א דרשה וועגן די מאראלישע ווערטן פון יהדות, וואס איז אויסגעהערט געווארן מיט גרויס אינטערעס.

נאכן פארנעדיקן די פארזאמלונג אין דער שול, האט מען באזוכט די אנדערע קהלה'ע אינטיטיטעטן - די וויזשניצער קלויז, די מקוה און דעם בית-עלמין.

דער רב הכולל שליט"א האט אפגעשאצט דעם אוסן וויאזוי ס'זענען געהאלטן אין ארבעטונג די בקרים פון געזענע פארגריינער, די רייכקייט אויפן בית-החיים, ער האט רעקאמאנדירט מער צו פארן פונקציאנירן פון דער מקוה.

זאג מיטאג האבן די געסט זיך אפגעשילדן פון די מנהיגים פון דער וואטרא דארנער קהלה, פארגדיק זיך ווייטער און זייער נסיעה.

די קהלה פון צופינס דעם בארג ראצער

דער וועג שלענגלט זיך צווישן די בערג, צייכנט אן ברייטע טערפענטייגטע אריבערשפרייזן-דיק דעם שפיץ פון דעם בארג מעסטענאקען כדי זיך צו דערגיין קיין קומפולונג, אן אנדערער ערל פון דעם בוקאווינער שנירל, אויך דא איז פאראן א קהלה מיט א פאראנגעהייט פון יאהרונדערטער, אצינד ציילט זי 86 משפחות,

פאר וועלכע דער היינטיקער טאג וועט זיין א אומפארגעסלעכער.

אויף א קאץ פון סעבערע-צווייגן שפרייזן מיר צו דער שול "חברה גי"ה" אויף וועלכער אונדו באגעגנט א גרויסע אויפשטריפט, ברודן "הבאי" ביים אריינגאנג אין מקום קדוש געפינט זיך פארזאמלט די גאנצע קהלה.

אויבנאן שטייען די מנהיגים פון די אנדערע קולטן, וועלכע האבן געוואלט זיין אנוועזנט: דער גייסטליכער גענערווע אלטער, דער פראץ טאפאס פון דער מאלדעוועשער קאמפולונג, דער ארטאדאקסישער גייסטליכער צאנזע אנטאנטע-קו, דער גייסטליכער פראנטשיק אסטאלאש, דער שטאטישער פאראן פון דער רוימיש-קא-טוילישער קירד, דער דיאקאן וואסילע דאגא, זייער אלעמענס געפילן האט אויסגעדרוקט פאראן קאפער, דער פרעזידענט פון דער קהלה "מיר פילן זיך באערט צו האבן צווישן אונדו א בארימטע פערזענלעכקייט, א נאמן און אן אומ-דערמיילעכער גייסטיקער מנהיג, וועלכער פירט אן מיט ליבשאפט און געטרייטשאפט מיט די קה-לות פון רומעניע".

דער רעדנער צייכנט אן בקיבור דעם מעמד פון זיין קהלה, אויך דא ווערט געפירט א רעלי-גיע טראדיציאנעל יידיש לעבן, האלטן אין ארבעטונג מיט יראתי-חכבוד די קהלה אינטיטיטן ציעט, באקומענדיק א ברייטע הילף מצד דער פערדראיע, אזוי איז רענאוירט געווארן די שול "חברה גי"ה", וואו ס'קומט פאר אויך די היינטיקע פארזאמלונג, אן אקציע פאר וועלכער די פערדראיע האט געגעבן א מסמכת'דיקע הילף (העכער הונדערט טויזנט ל"י), אן אנדערע סומע איז געגעבן געווארן פארן רענאוירן די שול פון דער גאס דימיטריע קאנעטער, און רעפארטירט געווארן דער פלייס ארום בית-עלמין, פאר וועלכן זיין הוצאות האבן דערגרייכט זיבעציק טויזנט ל"י, באקומענע פון דער פערדראיע.

מיט כשר פלייש ווערן זיי באזארגט (ווי אין וואטרא דארנער) דורכן שוהט פון רעדענאן מר טירנאווער, וועלכער באזוכט אס די קהלות יעדע וואך, לויט דער אנווייזונג פון דער פערדראיע, אויך דא האט די מלחמה, די פארטאירונגען פון פאסיטישע דרימט, פלאנעט טיפס וואונדן, וועלכע בעטן מיטאל זאגן אויסוויילן, וועלכע ווערן גענייט - אין דער מאס וואס אזעלעכע איז נאר מעגלעך, אין ראם פון דעם פארגאראם פון אציאלער הילף פון דער פערדראיע, באקן מען הונדערט 38 משפחות פון דער שטאט אין געלט, פשויו, מלבושים א.א. אויף פסח און אויף אג-דערע יום טובים ווערט פארטיילט רעגולמסיק כשר עסנאדארא און די אנדערע נויטיקע זאכן אויף יום טוב.

אין דער דרשה וועט ער האט געהאלטן, האט דער רב הכולל שליט"א זיך אפגעשטעלט אויף אס די אספעקט פונעם קהלתשן לעבן, כדי צו פארטייטשן דעם באגריף קהלה, איינע פון די נים פון אונדזער איבערלעבן, ער האט רעקא-מאנדירט מיטאל זען זאגן ווימענען פאר דער יידישער יוגנט פון דער קהלה, די וואס וועלן דארפן פארזעצן די נאלדענע קייט פון אונדזער אמונה און טראדיציע.

אין דער קליינסטער קהלה

דער וועג לויפט, לויפט אומדעמילדער, באגלייטנדיק דאס שטילע פליסן פונעם לויטערן טייך מאלדאווע, וואיקע בערג, בוקעווע וועל-דער אנטשטאט די הויכע סערפעקע וועלדער, אבער די זעלבע הויכעסטיקע דויטקע לופט, שיינע דערפער, פון בעלי-בית'סע און געניעט פויערים, וועמענס רום איז באקאנט אויף מחקים, מיר דערנענטערן זיך צו גורא-הוימארולוי, אן אלט ישוב אויפן וועג פון רעדענאן, די היגע קהלה ציילט 104 משפחות, וועלכע זענען געקו-מען קינד און קייט, כדי מקבל פנים צו זיין דעם חשובן גאסט.

די באגעגענונג צווישן גייסטיקן מנהיג און די היגע יידן קומט, פאר און דער הויפט-שול, די באגרייפונג פון ברודן הבא ווערט געהאלטן דורכן פרעזידענט פון דער קהלה, משה מארקא-וויטש.

אין דער קהלה פונקציאנירן צוויי שילן, יעדע וואס איז דא כשר פלייש, צו די פיינערוועגן פון תוכנה און פורים און אן אנדערע געלעגנ-הייטן ווערן ארגאניזירט טראדיציאנעלע סעודות פאר אלע יידן.

32 יידן באקומען שטענדיקע הילף פון דעם אפטייל פאר סאציאלע הילף ביי דער פערדראיע, אויך דא פילט זיך די ממשות'דיקע הילף מצד דער פערדראיע פארן דעהאלטן די רעליגיעזע

אנשטאלטן, אזוי למשל, האבן זיך אנגעהויבן די ארבעטן צו פארגרויסן דאס בית-עלמין אין ס'איז געמאכט געווארן דער דעוויז פארן רענא-וירן די שילן.

אויך דא האט מען געקאנט באמערקן די פארטרעטער פון די אנדערע קולטן, דומיטרו וואסילעשקו, דער גייסטליכער פון דער ארטיקער דאקטרינער קירד, יאסיף שורגאט, דער רוימיש-אטוילישער פראטאפאט, ס'איז באמערקט גע-ווארן נאך א פילאזאפישע וועסט, וואס גויר-טיקט זיך נישט אין קאמענטארן, דער גייסטליכער כער טעארער באזנאר, דער אינספעקטאר פון מאלדאוועשער מיטראפאליע, זייענדיק פאר-רייזט האט אפגעטיקט זיין שריפטלעכע באגרי-סונג לכבוד דעם רב הכולל שליט"א, אין וועל-כער ער דריקט אויס זיין הויכע שטיצענדיג פונקט, פונקט ווי אנהייב ווי מילדע און אנספיר-ירטע געדאנקען, דער גאס פון הימל און פון דער ערד, אין וועלכן מיר אלע גלויבן און פארטייטשן אונדזער אלעמענס שוהט, זאל אונדו העלפן אז אלע אמונות, [יעדע אומה איז אפן, זאל ביישטייערן צו דערנענטערן די מענ-טשן, צום פארטעטיקן די ליבשאפט און דעם שלום, צו ארמירן די שנה, און גייסט פון דער ביבל, דורך די אינספירירטע פענען פון די נביאים, וועלכע זאגן, זיך גוט און ווי שיינ איז ווען די ברידער זענען צוזאמען (מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד)].

אויך דא איז די דרשה פון רב הכולל שליט"א אויסגעזעט געווארן מיט דער גרעסטער אויפ-מערקזאמקייט, אנווארעמנדיק די יידישע הער-צער און באלענענדיק זיי.

אין דער אלטער שטאט רעדענאן

באגלייט פון פראץ יעקב קאמיל, פרעזידענט פון דער קהלה, וועלכער איז מיטגעפארן מיטן רב הכולל שליט"א אנהויבנדיק נאך אן וואטרא דארנע, קומען מיר אן אין דער שיינער און אלטער שטאט רעדענאן, ד'ה גע קהלה ציילט 400 נפשות, זי האט א רייכע פאראנגעהייט מיט הייליקער טראדיציע, במשך דער צייט זענען דא געווען אנגעווענע רבנים און גאונים, וועלכע וועלכע הרב דר. האקמאן הרב דר. שיינן הרב דר. קונשטאדט ז"ל, דער הויפט-טעפפל פון דער שטאט איז אן אימפעריאליסטישער פארן כיסעקאנישער מאנאמענט.

ביים אריינגאנג און דעם מקום קדוש איז דער רב הכולל שליט"א באגעגנט געווארן מיט א ספר תורה אין די הענט, דורכן שוהט טיר נאוער אין פון די אנדערע מנהיגים פון דער קהלה, אין צוויי ריינען די שטייען די תלמוד-תורה קורסאנטן, איינער פון זיי, י. קאפלער, באגרייט מיט א ברודן הבא אין עברית, זייער באגרייט האט פארשאפט און אונדזער פארגעניגן פארן רב הכולל שליט"א.

יעקב קאמיל, דער פרעזידענט פון דער קהלה שטעלט פאר אז זיין רעדע דעם מצב פון קה-לה'לעבן, אן פונקטעצט מצד די שילן, א כשר פון רה, מיט כשר פלייש ווערן זיי באזארגט רעגל-מעסיק, זיי זענען שטאלץ מיט זייער רעאליזיר-רונג איינצוארדענען די תלמוד תורה קורסן פאר 16 תלמידים.

ארגאניזירט טראדיציאנעלע פיינעלעכקייטן וואס ווערן געשעצט מצד די היגע יידן, טייל יידן באקומען רעגולמסיק סאציאלע הילף, אין געלט, טעכנוארי און מלבושים, ס'האט גענומען דאס ווארט דער פראטאפאט אימפעדע, וועלכער האט צווישן אונדזער גע-זאגט:

"דערלויבט מיר, אז אין נאמען פונעם קלער און די גלויביקע פון רעדענאנער פראטאפאט זאל איך איין אדרעסירן א ווארעמע און א רעספעקטפולן ברודן-האב אין דער אלטער שיי-נער שטאט רעדענאן, וואס איז אויך באליבט נישט נאר ביי די רומענער נאר אויך ביי די בייגער פון משהס גלויבן.

אונדזער ביידע נאציאנאליסטן האבן במשך דער צייט געארבעט און מיטגעארבעט צוזאמען אין אלע געביטן, סאציאלע, ווייטשאפטלעכע און קולטורעלע, די זעלבע מיטארבעט זענן מיר פאר אויך היינט, און אונדזער פאסטלראנד א פרייע און אומאפהענגיקע, געפינט זיך אין דער פולער אנטוויקלונג, וואס איז ביי היינט נישט פארגעקומען אין איר געשעכט.

דער באזוך פון אייער עמינענץ פארצייכנט זיך ווי א באזונדער געשעעניש אין די פריינט-לעכע באציוואונגען צווישן די קולטן און די ביר-גער פון אונדזער פאסטלראנד."

דער הויך-פונקט פון דעם באזוך איז אויך דא געווען די דרשה פון רב הכולל שליט"א, וואס איז אויסגעהערט געווארן פון אלע מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט.

דער רב הכולל האט זיך דערנאך אונטער-זעטן מיט די תלמידים פון דער תלמוד-תורה, כדי זיך צו איבערצייגן פון זייערע דערפאלגן

פנתר

של היהדות הרתית הרומנית

★ ב"ה ט"ו תמוז תשל"ג, בקורסו, מספר 303 דרשבעון *

דברי תורה מאת חכמי רומניא וגאוניה

ליקט ועיבד הרב י. מ. מארילוס

לפרשת בלק

ברע שבכ כאר"י (כ"ד - ט).
בפרשת השבוע הננו קוראים על המאבק הקשה שניהל בלעם הרשע כדי לקלל את בני ישראל. אולם כל מאמציו לא הועילו לו. ותיאור נאמן לקבל את מרותו של הקדוש ברוך הוא ובמקום לקלל ברוך והמשיל את ישראל לארץ. כנסו זה השתמש גם יעקב ואינו באמרו. ג"ר אר"י (ברא"י - ש"ת - ט). אולם הוא אבר זאת רק של שבט אהרן ואילו כאן המשיל את השם כולו לארץ. התאזר מורה אהרן וגבור כאר"י (אבות, פרק ה' - כ"ד). אבל זה אינו אומר שהארץ הוא אמנם הגבור של כל החיות. לפי דברי חז"ל הדוב הוא יותר עז יותר בעל החבולות.

היהודי הראשון שפרסם את שם הקדוש ברוך הוא בעולם. המלך שלמה מונה העצלות עשר פעל סיס (במשלי ובקהלת). אי אפשר לקיים את המצוות שבין אדם למי קום ובין אדם לחבירו בלי היותו מוכרח, יש צורך בפעולה מיוחדת, כדי לעמוד על מספר הוריות בכל מיסוריו החיים. ועד כיו כל השובה הוריות על שאמרו חז"ל (סוטה, פ"ט) - וז"ל וזה מביאה לודי נקיות - לודי קדושה (ובמדרש רבה, במדבר, פ"ט ויר"י). שכל מעשה הצדיקים במהירות יותן אל הגעש ומהה לעשות אותו (ברא"י - ש"ת - י"ח - ו') 'ותמנה ותיחד כזה' (בראשית, כ"ד - מ"ו) 'ותמנה האשה והרע' (שופ"ט - י"ג - י"ד). (המלכות: חסידים מספרים על סבי הה"צ מויר"י

שטוב, שבעת ימיו ירדתי לטבול במימי הקדושה פשט בדביו על שלבי המדרגות ובהעלתו לבש, כל כל ירוונה היתה בני. הקהל מכאן ר' דניאל גול נ"י, כסוראה אורי מה"ר הבטוי שלו הוא הנכם במהיגני ה"י מרדכילי מנדבורנא. שאלתי אותו על הדימוי ואמר לי, כי קרא בכתיבי מנשה אונגאר, שה' מרדכי מנדבורנא היה איש וריו ומחיר כדרכי הצדיקים). וננוטא כליו של השלחן ערוך ישנו בטוריו זה, סימן תקמ"ה סימן י"ג. ואין לדבר גדול מזה שמאבד הזמן, ובמגן אברהם (סימן תקפ"ג סימן א') 'היושב בטל כישן דמ"י' (גם ההתנהגות המוסרית היא חלק בלתי נפרד מהכוננת האופי שלנו. הנימוס והדרך ארץ קודמים לתורה - דרך ארץ קדמה לעץ החיים" (תנא דבי אליהו רבה פרק יוד) ההתנהגות הכהרה ובצבור מעידה על אופיו של האדם ועל חלק מחשי בתו.

תמצית ההנאות של הרב ארונשטיין שכתב ב'בוקרסט' לפרשת פינחס

הגנו נתן לו את ברית שלום" (כ"ה - י"ב). במדרש רבה החלה פרשה כ"א. גדול השלום שנתן לפינחס שאין העולם מתנהג אלא בשלום והתורה כולה

עבודתו של ביבליוגראף

יצחק יוסף כהן, התן פרט הרצל, לא מן החוקר בא אל עלום הספר העברי, אלא מבפנים, מספרויותיהם של אבא וטבא שהיה רבה הראשון של טרגור מורש, ושל ספריות הישיבות בטרנסילוואניה שבהן למד עד ששלע בשנתו 1949 והתחיל עובד בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, יזכר לטוב מר שלמה שומי שראה בו עוד בגרמניה כוח ביבליוגרף וזי חשוב וקרב אותו לבית הספרים הלאומי.

ומא החליט יוסף כהן להקדיש את תשומת לבו לספרות יש"ר ראל בטרנסילוואניה ולביבליוגרפיה של הספרים שנדפסו שם. יוסף כהן אינו ביבליוגראף "יבש", שאין לפנוי אלא הספר בלבד. הוא שילב ביבליוגראף מיה גם היסטוריה ועל כן כל רשימה ביבליוגראפית שלו שתי פנים לה: היסטורית של העיר שבה נדפסו הספרים שהוא רושם ורשימה ביבליוגרפית מדויקת.

ובשניהם עליו לצלול הרבה במים עמוקים, כדי להעלות פרטים מדויקים על העיר, מדפסותיה וספריה. החחיל את עבודתו על טראני-סילוואניה בשנת ה'תש"ה, 1958. בסעאיני, שבה התחילו מדפי"ס ספרים עבריים משנת ה'תש"ה, 1905. וההדפסה נמסקה בשנת ה'תש"ג, 1943. נדפסו בה למעלה מ-126 ספר.

מסעאיני עבר לסאטמאר, שהתחילו מדפיסו בה בשנת ה'תש"ג, 1903. וההדפסה נמסקה בשנת ה'תש"ד, 1944. נדפסו בה 177 ספר. ומאטמאר לקלוש, שבה התחילו מדפיסו כבר בשנת ה'תרמ"ב, 1882. ואף בה נמסקה ההדפסה בשנת ה'תש"ד, 1944. נדפסו בה 90 ספרים, אבל לא זה בלבד, עוד בשנת

הוא לא נשאר במסגרת טראני-סילוואניה בלבד. יש והוא חילג במסגרת זו ומעניק לנו "פנינים" יקרות. מאמרו על 'הספרות התורנית ברומניה עד סוף התשע-עשרה'; 'מסכת אבות פירושה ותרגומיה בא-ספקלרית הדורות' (תשכ"ה), או 'קורות העיתים' העיתון היהודי הראשון ברומניה (תשכ"א).

יוסף כהן הוא במלוא כוחו ומירצו באפשרותו להשפיע עליון שפע רב ממעבודתו. פרס 'בני הרצל' שניתן לו ודאי יש בו משום עידוד רב, אבל לא זה מספיק.

כפרי אחד נסע רבי משה לייב סטאטוב, לבקש תמנו שיפולעל על אשתו הנקשה לילד. הגיע לעיר בליה. היה חושן בכל הבתים, לא הכיר הכפרי את הדרכים בעיר וגם לא הכיר פנים אל פנים. היה נמשש את דרכו בתוך החשיכה. לפתע ראה אור נוצץ בבית צנוני. דפק על הרלת. יצא לקראתו זקן אחד, הכניסו לביתו, כבדו מייד בכוס יי"ש ושאלו לשלומו ולחוקו. סיפר הכפרי מי הוא ומה מבוקשו ולבקש תמנו לאמר לו היכן ביתו של רבי משה לייב. אמר לו הזקן הרי לעת חושך בעיר. הכל ישיט, שכב גם אתה בבית, למחרת נלך יחד אל רבי משה לייב. הציע הזקן מיטה לפני הכפרי, אמר לו "לילה טוב" ופרש לחדר השני.

כשעלה הכפרי על משכבו, התחיל מיד תוהה ומתחרט על שציי"ת לזקן לשכב בביתו. תחת לילך ולחפש אחרי בית הרבי לייב ולבקש תמנו להתפלל אלצור על חילולת הצפורה חס ושלום לסכנה. ליוון שעלה רעיון זה בדעתו, מיד שמע קול צעדים מתקרב אל מיטתו. אותו זקן כן אמר לו:

— 'יהודי עייף ויגע מעמל הדרך. מצווה עליו לחלץ את עצמותיו ולישון בשינה עמוקה. היד ד' תקצר? הוא אי"ה יעזור לילודת. שכב ר' יהודי' ויחידם וז' יתברו לילודת. נכנסו דברי הזקן לאזני הכפרי ושבת עליו ונפשו. אף היא שידל את עצמו בדברים ואמר: הני עייף מאד, שבור ורצון מעמל הדרך. לאן אלך בחשכת הלילה? הכל ישיט. עלי לישון, לישון. רק עיניו נצטמו, אז ליבו נקפו ואמר: אי לך עצלן ורשע מרושע. התפרקת במיטה והאשה העלובה מתחבלת במכאוביה. קום קפוצ ורוץ מהר אל הצדיק ר' משה לייב לבקש תמנו להתפלל על חילולת. ואם הרבי יש, דפוק על דלתו וצעק לעזרתו. תצעק: קפוצ נפש דוחה את כבוד הצדיק, דוחה את שנתו בליה. וזעק: קפוצ נפש דוחה את כבוד הצדיק עזר הכפרי מטרוד ברעיונו ושוב נשמעו פעמי הזקן וקול לחשו לאמר:

— אל תירא ואל תפחד ר' יהודי. השם יתברך שומע לתפילת נפש כל חי ומה גם לתפילת יהודי המתחנף על משכבו מטכאוביו. השם יתברך ר' יהודי, שומע תפילת כל פה ולא רק תפילת ר' משה לייב. תישן ר' יהודי ותשועת ה' בוא תבוא.

אותה שעה ירדה השיונה על הכפרי, שהיה שבור ורצון מטלסולי הדרך ומצער פחדיו. למחרת, כשהקיץ באור היום הגדול ופקה את עיניו, ראה את הזקן ניצב ליד מיטתו. סח לו אותו זקן: — מזל טוב לך, ר' יהודי. זה נכשיו חזר האיש ששלחתי אותו לביתך לשאול לשלום חילולת. והתברר ר' יהודי. אשתך ילדה בן למזל טוב. כשיצא מן הבית וודע לו מפי פלוני מן הרחוב, שהוא לו בביתו של ר' משה לייב.

עליו להתברך בעבודותיו החשובות של י. יוסף כהן ודומה שאני מביע ברכת רבים אם אומר לו: המשך בדרכי שתחלת בה, הגבר מאמציך וסנף הכבוד לבוא.

בן-מנחם

פירסום התורה

ענה תור עזרא לירושלים, כדי להתחיל במפעל העברי שלו; פירסום התורה השלמה.

עד אותה זמן לא היתה התורה השלמה בידי העם. אפילו בבבל, ששם ישבו גדולי התורה, שמרו על התורה קטנים קטנים. ביר התורה שכתבו את התורה למצרי. פירסום התורה השלמה פשה רשם כפיר על העם. היה זה מעין מתן-תורה בפעם השנייה, לקדם שלא זכר את עברו.

שוב וכה נעם להוקה, ולדרכך תנים. שוב היתה משמעות לכל מעשה ומעשה בתי. האדם, שוב היה אופי לאומי למי התאדם. המשפחה והציבור, שוב היו דרכי-תיים מתאגדים (על-פי התקנות, פלומר נכונים, צדקיהו) שעל-פיהם חיבים אנשים לנהוג.

עזרא מינה גם מורים, שופטים ודיינים, שהתפזרו בפקדים וביציאת יקרות. לימדו את התורה ופיקחו על שמירת המצוות, וכך הגבילו להביא לשלום מוסרי ומדיני חוק ונעילין, לקדם שעמד על סף תפיסות והתפרקות. דבר זה היה הכרחי לאיחוד העם ולתיאוקל צעתי. התמפקת התברכות ונתנה לקדם קונסטיטוציה, שעל-פיה יח מאו. למעשה קבע עזרא את מסגרות התיים והתנאים על דרך תוה.

ברית עברית עולמית (התרגום הרומני בעמוד 7)

חסידי מספרים... ל י נ ה

תמצית ההנאות של הרב ארונשטיין שכתב ב'בוקרסט' לפרשת פינחס

הגנו נתן לו את ברית שלום" (כ"ה - י"ב). במדרש רבה החלה פרשה כ"א. גדול השלום שנתן לפינחס שאין העולם מתנהג אלא בשלום והתורה כולה

